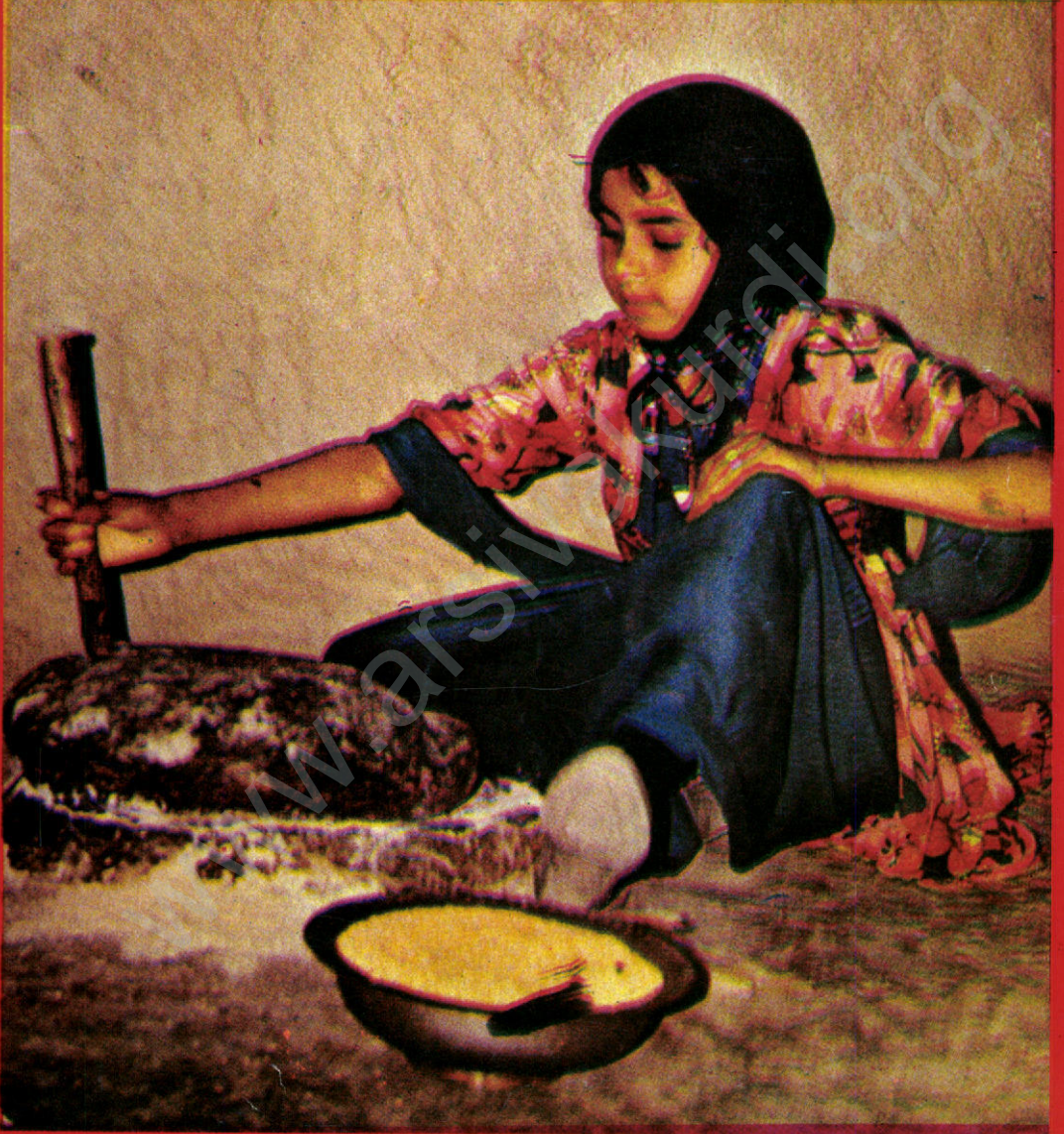

GOVEND

Kovara Çandi û Huneri / Kültürel ve Sanatsal Dergi

Yıl: 1 Sayı: 2 Şubat - Mart 1992 (İki Ayda Bir Yayınlanır) Fiyatı: 5000 TL. (KDV Dahil)

- ✓ İLK KÜRT KÜLTÜR DERNEĞİ...
- ✓ SAİD GEBARİ: "HUNERMEND ZMANÊ GELÊ XWE YE!"...
- ✓ KLASİKLERDEN: "MELAYÊ CİZİRİ VE VICTOR HUGO"...

GOVEND

Kovara Çandı û Huneri / Kültürel ve Sanatsal Dergi

SAHİBİ

Mazhar KARA

SORUMLU YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ
Mükerrerem AYYILDIZ

YÖNETİM VE YAZIŞMA ADRESİ

İnönü Cad. Kahraman İşhanı
Kat: 2 No: 13
DİYARBAKIR
TLF / FAX: 136 63

BANKA HESAP NO:

Mazhar KARA Adına
T.C. Ziraat Bankası D.Bakır
Merkez Şubesi
353764 No.lu Cari Hesap

ABONE KOŞULLARI

6 AYLIK: 15.000
1 YILLIK: 30.000

İLAN TARİFESİ

Arka Kapak : 750.000
İç Kapak : 500.000
Tam Sayfa : 300.000
Yarım Sayfa : 150.000
1/4 Sayfa : 75.000

DIZGİ

EZGİ PRODÜKSİYON

BASKI

BARAN' OFSET

İÇİNDEKİLER

Sunu	1
Kültür ve Sanat Kavgası Üzerine	
KRONAHI	2-4
Toplumsal Özgürleşme Sürecinde Sanatın Rolü	
M. KARA	5-8
Yenik Değiliz / Em Ne Binketine (HELBEST)	
Kemal BURKAY	9
İlk Kürt Kültür Derneği	
Nesimi FIRATLI	10-13
Ateşin Kehaneti	
Yusuf AREZ	14-16
Nané Gel	
Berolt BRECHT	17
Melayé Cızırı	
A. NÜBAR	18-19
Kadınımı Öpmeye Utanıyorum	
İbrahim MALKAÇ	20
Victor HUGO	
F. ŞÊXANI	21
HEVPEYVİN	22-25
Devrimci Tiyatro Anlayışı Üzerine	
A. ASLAN	26-27
Kürt Halı ve Dokuma Sanatı	
S.MÊRXAS	28
SERBORİ	
Gurginé Xalıt	29
Pêkeni	
Remé Hemo	30
MUSIQ / XAÇERÊZ	31

SUNU

Yeni yılda başan ve mutluluk dileklerimizle merhaba!

İkinci sayımızla sizlerle yeniden kucaklaşmanın sevincini ve heyecanını yaşıyoruz. Bu sevinç ve heyecan, çalışma azmimizi her geçen gün daha da artırıyor.

Yeni bir yıla daha girdik. Bu güne değin, her gelen yeni yıl için dileklerimiz, başın ve esenliğin egemen olduğu bir dünya oldu. Ne var ki, yeni baharlara olan özlemlerimizde büyüyen onca umuda rağmen, biz Kürtlere düşen yine hep kan, acı, gözyaşı ve hüznü oldu.

İlk sayımızın çıkışından bu yana, geçen iki aylık süre içerisinde yeni gelişmelere tanık olduk. Yeni kurulan koalisyon hükümeti, Kürt realitesini yeniden "keşfetti". Ancak, kan ve barut politikasında da daha usta olduğunu kanıtladı. Bugün de Kürdistan'ın her yeni şafağı, Kürdün kan renginde açıyor, analann gözyaşları her yeni günü bir başka hüznüne boğuyor.

Çıkarırken başlıklı yazımızda, Govend gibi Kürt kimlikli bir kültür-sanat dergisinin karşılaşabileceği muhtemel zorluklardan söz etmiştik. Govend hakkında Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı'nca soruşturma açılması, düşüncelerimizde ne kadar haklı olduğumuzu göstermeye yeter bir kanıttır. Ancak herşeye rağmen Govend, yüklendiği misyonların, okuyucularına verdiği sözlerin sorumluluğu ve bilinciyle yayın yaşamını ısrarla sürdürme kararlılığındadır. İlk sayımızda gördüğümüz ilgi ve dayanışma bizi sevindirdi ve yüreklendirdi. Bu yüzden diyoruz ki, Govend, aydınlanma sürecimizde bir meşale olmasa bile; bir mum, bir çıra olacaktır. Govend, bu noktada düşünsel duyarlılığını, çaba ve katkılarını ger geçen gün biraz daha yoğunlaştırmanın uğraşı ve kavgası içinde olacaktır.

Bu arada, son iki aylık süre içinde Diyarbakır'da; halkımızın kültür kavgasında yeni bir mevzi olacak Halk Kültür Derneği'nin açılması yanında, yeni kültür-sanat dergilerinin de yayın hayatına atılması, olumlu ve sevindirici gelişmelerdir.

Sanat düşüncesi, yaratıcılığı ve duyarlılığı ortaya çıkaran bir eylemdir. Govend, okurlarından aldığı güçle bu kavganın kararlı bir neferi olmaya devam edecektir.

Bu sayımızda, Nesimi FIRATLI'nın "İlk Kürt Kültür Derneği ve Tüzüğü: Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti ve Nizamnamesi" adlı çalışmasının yanısıra, Kürt ve Dünya klasik edebiyatının iki seçkin yazarı, Melayê Ciziri ve Victor Hugo konuğumuz olacak. Kültür ve sanat üzerine yazılmış iki özgün çalışma ile, devrimci tiyatroya bakış konusunda yazılmış başka bir çalışmayı da bu sayımızın sayfaları arasında bulacaksınız.

Ayrıca, 14 yıllık bir ayrılıktan sonra ilk kez, Deng'le Dayanışma Geceleri'ne katılmak için Diyarbakır'a gelen değerli Kürt ozanı Said Gebari ile yaptığımız söyleşinin ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Üçüncü sayımızda sizlerle kucaklaşmanın umudu ve heyecanıyla, sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz.

GOVEND

KÜLTÜR VE SANAT KAVGASI ÜZERİNE

"Belki, güzellik deyim yapamayacaktır; ama deyimlerin güzelliğe gereksinim duyacakları gün, her an gelebilir."

CAMUS

K. RONAHİ

"Kültür tarihsel bir fenomendir ve onun gelişimi sosyo-ekonomik formasyonlar dizisi tarafından belirlenir. Her toplumun kendi üretim ilişkileri zemininde, oluşmuş sınıfların herbirinin kendine özgü kültürleri vardır. Marksizm kültürünün temelini maddî metaların üretiminde görür."

Kültürel bir kurum olarak sanat ta bu tarihsel kategori içerisinde insanlık tarihiyle ortaya çıkmış, toplumsal bir olgudur. Sanatın evrim süreci insanlık tarihinin evrimsel süreç ve basamaklarıyla sıkı sıkıya ilişkilidir.

Bu yüzden kültür ve onun bir kurumu olarak sanatı daha iyi anlayabilmek için insanlığın geçirdiği tarihsel ve sınıfsal dönüşüm ve yapılanmalara bakmak gerekir.

Toplumların yaşadığı kültür ,sanat ortamı hiç kuşkusuz yaşanan sosyo-ekonomik yapıdan bağımsız bir unsur olarak ortaya çıkıp işlemez. Kültür ve sanat esas olarak sosyo-ekonomik yapı temeli üzerinde gelişip şekillenmekte buda onlara genel olarak sınıf karakteri anlamını yüklemektedir.

Kürdistan gibi ağır sömürgecilik koşullarında bulunan dört parçaya bölünmüş ekonomik gelişimi engellenerek bağımlı ve içten çürüten bir ekonomik yapıya sahip bırakılmış bir ülkede sosyo-ekonomik yapının ne kadar geri ve güdük olduğu açıktır. Bu denli geri bir ekonomik alt yapının birer üst kurumu olarak kültür ve sanatında gelişmiş olmaları beklenebilir.

Ayrıca bakılması gereken bir nokta daha vardır. Buda Kürt kültürünün sınıfsal karakteridir. Toplumun büyük kesimini köylülüğün ve küçük burjuva sınıflarının oluşturduğu Kürdistan'da kültür ve sanatında bu

sınıfların etkisinde olacağı açıktır. Açık yüreklilikle kabul etmek gerekir ki bu sınıfsal zemin üzerinde gelişen Kürt kültür ve sanatının yüksek bir düzeyde olması beklenemez.

Ekonomik altyapı ve taşıdığı sınıf karakteri yönünden bu durum kuşkusuz Kürt kültür ve sanat ortamı için engelleyici ve bozucu bir faktördür. Bu yüzden Kürt kültürü esas olarak Kürdistan'da Sosyo-ekonomik altyapı yeniden düzenlen-diği zaman kendi gerçek ve yetkin anlamını bulacaktır.

Açıktır ki sanat özgür ortamlarda anlamını bulur ve gelişir.Yetkin anlamda sanatında, kültüründe ve biliminde gerekliliği özgür toplumlardır. Kürt halkının yüzyıllardır özgürlüğü elinden alınmıştır. Kendini özgürce ifade edebilmenin tüm olanak ve araçlarından yoksun bırakılmıştır.

Ama bununla da yetinilmemiş basın, radyo, televizyon ve diğer tüm medyalar aracılığıyla asimilasyon ve dejenerasyon daha da derinleştirilmiştir .Bu medyalarla Kürt halkına kapitalizmin tüm çirkinlikleri sunulmuş ve kendi doğasına, tarihine kültürüne yabancı kılınmıştır.

Bu Kürtlerin yaşadığı tablonun bir yüzüdür. Tablonun diğer yüzünde de feodal değer yargılarının yoğun etkisi altında kalmış Kürtler vardır. Ortaya çıkan tablo Kürt halkı adına bir kültür şizofrenizmidir. Ve Kürtler bunu ilk olarak yaşamıyor.

Kürtler kendilerini doğaya, yaşama, insanave önemlisi ulus olarak kendine yabancılaşmasını sağlayan ve bunun bir uzantısı olarak oluşan bu düşünsel ve ruhsal bölünmüşlüğü görmek ve buna karşı durmak zorundadır.

Bunun en baştaki yoluda kendi ulusal varlığını

görmek ve buna ait değerleri ortaya çıkarıp, bunları sahiplenmektir. Dayatılan bu ulusal yabancılaşma ve kültür şizofreniz-mine karşı tamda bu noktada ulusal, kültür ve sanat mücadelesinin büyük önemi ortaya çıkar ve bu mücadele genel anlamda mücadelenin bir ayağı olarak ta ayrıca bir öneme sahiptir.

Peki bu ulusal kültür mücadelesinin anlamı ve yönü ne olmalıdır? Kürt kültür ve sanat mücadelesi biçimde ulusal özünde sosyalistçe olmak zorundadır. Bu mücadelenin ulusal yanı asırlardır yok edilmeye çalışılan bir kültürü tarihin derinliklerinden çıkarıp onu geliştirmelidir. Kendi halkına bir varlık olarak mal etmeli sonrada insanlığın ortak evrensel kültür mirasına katacak biçimde olmalıdır. Sosyalist yanıda, bu kültürün içeriğini hümanizm, kolektivizm ve enternasyonalizm ile yoğunlaştırmasını sağlamak olmalıdır.

Kültürlerde etkileşme hem dikey hem de enine boyutlardadır. Dikey yönü kültürün geçmişinden kalkarak bugünü çözmek ve geleceği anlamaya yönelik yönüdür. Enine boyutu ise bir bütün olarak kültürün bugünkü mevcut tüm ilişkilerini kapsar.

Burada belirtmek gerekiyor. Kürt kültürüne ulusal yaklaşım hep geçmiş dönem Kürt kültürlerinin erdemleri üzerinde durmak ve bunlarla övünmek değildir. Kuşkusuz eleştirel anlamda bir sağ yaklaşım olurdu bu. Geçmiş dönem Kürt kültür ve sanatının tüm değerleri yok sayılıp yeni ve saf bir Kürt kültürü oluşturmak yönündeki nihistik yaklaşımlarda bir çeşit sağ yaklaşımda anlamını bulur.

Yani kültürler icad edilmezler. Var olan tüm kültürler geçmişten beri süregelen kültür yoğunluklarının, birikimlerinin bir uzantısı olarak oluşurlar. Yeni kültürlerin kökleri hep geçmiş dönemlere kadar uzanmıştır. Geçmiş dönemin bize kalan artistik, felsefi ve devrimci yanlarını ayıklamak, canlı unsurları ayırtetmek gerekiyor. bu anlamda Kürt ulusal kültürünün ilerici yanlarının bulunup ortaya çıkarılmasının önemi büyüktür. Çünkü sömürgeci yaklaşım zihniyetinin bir ürünü olarak şimdiye değin işlenmeye çalışılan hep geçmiş dönem kültürümüzün olumsuz, önemlisi feodal yanları olmuştur. Bunlada yüzyü

ileriye değil ama geriye dönük insan tipi yaratılmaya çalışılmıştır. Yüksek erdemler diye gösterilen bu değerlerle düşünen, araştıran reddeden değil ama boyun eğresine herşeyi kabul eden, kuluğu benimseyen insan esas alınmıştır. Çünkü politikaların rahat sürdürülebilmesi için bu tip insana gerek duyulmuştur.

Bu yüzden Kürt aydınının önünde geçmiş dönemin gerici tüm yanlarını elemek, antik çağdan başlayıp şimdiye değin tüm zorluklarına karşın Kürt kültürünün felsefi, artistik ve devrimci unsurlarını bulup ayırt etmek ve Kürt halkına mal etmek görevi düşüyor.

Kültürlerin tarihsel topluluklar temelinde gelişen biçimsel ve toplumsal sistemler temelinde gelişen ideolojik öğeleri vardır. Kültürlerin daha iyi anlaşılabilmesi için, onların ideolojik ve biçimsel öğelerinin bulup ortaya çıkarılması gerekiyor.

Kürt kültürü şimdiye değin tarihsel topluluklar ve toplumsal sistemler dahilinde sistematik olarak incelenmemiştir. Bunun pek çok nedeni var kuşkusuz. Ama bir önemli nedende Kürt kültüründeki semiotik çalışmalarının yetersizliği yada yokluğudur.

Kültürümüzün öğelerini tek, tek bulup çıkarmak bugün herkesin önünde önemli bir görev olarak durmaktadır. Buda hiç kuşkusuz devrimci ulusal kültürümüzün zenginleşmesinde önemli bir yönelim ve katkı olacaktır.

Devrimci ulusal sanatlarda özü gereği lirizim daha ön plana çıkar. Kürt sanatçısının esin kaynağı olan Kürt halkının yaşamıda zaten lirizimle doludur. Lirizmi işlemekten korkmamak gerekir.

Kürt sanatının, Kürt ulusal kişiliğinin biçimlenmesine katkıda bulunması gerekiyor. Kürt aydın ve sanatçısının katkısı çoğu zaman fedakarcadır, küçümsenemeyecek boyuttadır. Ama yetersiz olmuştur hep. Öyle ise nedir Kürt aydınının konumu? Yapabilecekleri nelerdir?

Herşeyden önce sahip olduğu sınıfsal karakter ve içinden çıktığı kendi halkının gerçeği Kürdistan'da aydınların yetişmesini kısıtlamakta ve güdükleştirmektedir.

Ayrıca Kürt aydını kendi kimliğinin tamamlayıcı

ögesi olan özdeşleşme olgusunu tamamlayamamıştır. Kendi halkıyla özdeşleşememiştir. Kimliğinin bu yönü eksik kalmıştır hep. Böyle oluncada başka yerlerde hep güzellikler aramıştır. İhamı uzak diyarlarda bulmaya çalışmıştır. Kendi ülkesinde bulunan sonsuz güzellikteki insan kaynaklarını görememiştir, öykünmüştür. Öykündükçe de kendi kimliğinden daha da uzaklaşmış ve teslim olmuştur. Kendi değerlerinden korkan, onu küçük gören yapısından ötürüde kendi ulusal kökünü ile evrensel kültür arasında bir köprüde kuramamıştır.

Yalnızlık, içe dönüşü, içsellik anıdır. Sonu gelmez içsel bir hesaplaşmadır yalnızlık. Kürt aydını çoğu zaman yalnız olmuştur. Kuşkusuz buda onun üretici, verimli yanını törpülemiştir hep. Kürt aydını, Kürt sanatçısı çoğalmalıdır. Önce kendi içinde sonrada yaşamın her alanında ama en başta halkıyla çoğalmalıdır. Çoğaldıkça güçlendiğini görecektir. Güçlendikçe daha verimli olacaktır.

Hiç kuşkusuz eklemek gerekir ki Kürt aydını pek çok nedenden ama en baştada özgür olmadığı için gelişmesi zayıftır, üretimi yetersizdir.

Kürt kültür ve sanatının kendi gerçek anlamını bulması, gelişmesi ve yetkin bir duruma gelmesi bir

özgürlük sorunudur. Buda üretim ilişkilerinin ve toplumsal örgütlenme biçimlerinin değiştirilmesi ve bunların üzerinde yeni toplumsal bilinç biçimlerinin oturtulmasını gerektiriyor. Bu da tastamam bir devrim sorunudur.

Ama Kürt kültür ve sanat mücadelesi yaşamın her alanında kendini hissettiren ertelenemez bir gerçekliktir. Onun gerçek anlamını, özgürlük ortamında bulması demek bu mücadelenin rafa kaldırılması demek değildir. Sorun bir öncelik sorunu olup olmadığıdır. Mücadelenin pek çok ayaklarından biri olarak kültür-sanat kavgasında bir bütün olarak pek çok katkı ve yeni açılımlar sağlama gücüne sahiptir. Yoksa tüm ulusal değerlerini sonuçta kendi ulusal benliğini yitirmiş bir halkın nasıl sağlıklı bir ulusal mücadelesi olabilirki?

Biriken, Jose Martinin ezeli akıma geldi.

"Vatan için duyulan

yada gönedüğümüz ezelenbe karşı

Besenlenen gülünç sevgi değil

Onu ezelenbe karşı besenenlen yanılmaz nefret

Ora salırlana karşı besenenlen edebi hınçtır."

GİYAYÊN DERMANAN

Va ne navên çend giyayên ku di hekimiya kurmanci de bi kar tinin.
Gelo hun mana wan bi tu zimanên din dizanin?

Meyremxurt

Kari

Tirşok

Gûrız

Qahfûr

Nûsek

Pelewêsk

Doçbızın

(Ji rojnameya Kurmançî, weşana Enstituya Kurdi ya Paris ê)

TOPLUMSAL ÖZGÜRLEŞME SÜRECİNDE KÜLTÜR VE SANATIN ROLÜ ÜZERİNE...

Mazhar KARA

İkibin yılına az kaldı. İnsanlık, İsa'dan buyana iki-
bin yılını daha geride bırakırken, her yeni gün yeniden
doğarken bir önceki günden farklı bir hayat ısıtıyor
adeta. İkibin yaklaştıkça, yaşlı yorgun Dünyamız, yaz
güneşlerinde pişmiş, kavrulmuş yapıklarını döküyor.
Bir yeni bahara hazırlanır gibi...

Özcesi, dünyamız hızlı bir devinim içerisinde
değişiyor, dönüşüyor... Yeni bir çağ, yeni bir dünya,
yeni bir toplumsal yaşam doğurur gibi... İnsanlık ken-
dini yeniden üretiyor, örgütüyor.

Değişim, dönüşüm, yeni bir toplum, yeni bir
dünya vs... Bu nakaratı beş vakit okuyor, tartışıyoruz.
Ancak sormak gerekiyor. Bu gerçekliğin özü, anlamı ve
biçimi nedir? Tüm bu sorunlara yanıt aramaya karar
veren herkes, işin öznesi durumundaki insanın kendisi-
ne yönelmek durumundadır. Maddi hayat üretimi ve
bunun toplumsal ilişkilerin üretimine yansımaları ve bu
gerçekliğin gerek matematiksel ve gerekse felsefi an-
lamda bilimsel olarak formüleşen yasaları, iyi bilinen
şeylerdir. Ancak yazımızın konusu gereği bir üst yapı
kurumu olarak sanatın, alt yapıyla etkileşimi tartışmak
gibi bir niyetimiz var. Bugün yaygın olan düşüncede
olduğu gibi, eğer "alt yapı herşey"dir anlayışını temel
alırsak o zaman sanatı, sahte bir lüksten ibaret olarak
görmekten kurtulamayız.

Kaldı ki, sanata bu anlamı yükleyen, bu içeriği
kazandıran, kendi çıkarlarını uygun bir insan tipinin
yaratılmasında etkin bir araç olarak kullananlar, tarih
boyu hep egemen çıkar çevreleri olmuştur.

Sanat gerçekten buysa, hergün yeniden değişen
bunca şeye rağmen, sayıları sayılmayacak kadar insan
özgürleşme kavgası sürecinde tutsak edilirken, bu
değişimler adına kurban edilirken, sanat kimin
çıkartlarına kollayacak, neyidillendirecek? Sadece "es-

tetik-estetik" diye mi haykıracaktı? Bunca vahşetin
ortasında. Öyleyse gerçekten sahte bir lüksten ibaret
olur sanat. Bununda ötesinde toplum isteğiyle yetinen
sanat sadece bir eğlence aracı olur ve ondan öteye gi-
demez. Oysa ki toplumsal hayatın yeniden
örgütlenmesinin olmazsa olmaz araçlarından biridir
sanat. Maddi hayat kendini yeniden üretmek
gelişirken, sanatsal çaba ona üretim süreçleri boyunca
katkı vererek değiştirir, giderek güzelleştirir. Sanatsal
çalışmalar hiç bir zaman toplumun korumaya çalıştığı
mevcut düzey ile yetinemez, hızla gelişir gelişmez zo-
rundadır. Ki bu tür çalışmalardaki gerileme sözkonusu
olmayacağı gibi duraganlaşması bile özgür yaratmanın
esaslı sayılan sanatçının düşünme, üretme, yaratma ce-
saretinin kırılması ve giderek kısırlaşması demektir. Bu
durum, insan ve doğanın yaradılışına aykırıdır;
yaşamın durması anlamına gelir.

Herşeye rağmen değişimin, dönüşümün ana un-
suuru olan insanın, bireysel öze dönüşü veya böyle bir
özgürleşme yönelimine girmiş olması, bir üst yapı ku-
rumu olarak sanatın özerk durumda yapılanma
eğilimine girmesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu
durum çağımız insanını çeşitli dar sosyal kurumların,
ideolojilerin ağır etkisinden kurtulma, giderek
özgürleşme ve özgür yaratma eğilimine girmesiyle
açıklanabilir. Bu gerçeklik tüm çıplaklığıyla kültürel ve
sanatsal çalışmalara da yansımaktadır. Bir takım so-
syal kurumların, ideolojilerin etkisinde kurtulmuş, yeni
bir yaklaşımla bireysel öze, özgür yaratıcılığa doğru
bir eğilim gösteren sanat bu haliyle salt bir söylem
ustalığı, etkin bir ifadelendirme tekniği, özcesi sahte
bir lüks olmaktan kurtulup, yeni özgün ve özerk bir
bilinç durumuna yönelmiştir. Kanımca devrimci sanatın
ifadeside budur. Bu tarihsel, toplumsal kültür

değerlerinin yeniden yorumlanması, sorgulanarak yeniden üretilmesi ve bir üst aşama olarak değiştirilmesinin de ifadesidir aynı zamanda.

Şimdi bu belirlemeyi yapmak yerinde olur. Sanat değişen üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak değişebildiği gibi, aynı zamanda özerk ve etkin bir üst yapı kurumu olarak onun nedenlerindedirde.

Bilimsel teknolojik devrim, üretim araçlarından özerk bir biçimde örgüt-lenmiş bulunan bilimsel çalışmaların bir sonucu olduğu gerçeğinden hareketle yine, bilimsel çalışmaların hayal gücü derin soyutlama yetenekleri ile gelişip zenginleştiği, bu yeteneklerinse sanatsal duyarlılık ve engin hayal gücüyle çoğu zaman mümkün olduğunu biliyoruz. Şöyleki; F:m. c² Einstein'ın hayal gücünün bir sonucu olarak somutlaşan bir gerçeklik, bir doğa yasasıdır. Savaş ve Barış ise Tolstoy'un. Veya Nazım'ın hayal gücü 20. yüzyıl Türk Şiirinin adı olmuştur. Bu noktada birisi bilimsel teknolojik devrimin gerçekleşmesi için yeni ufuklar açarken, diğeri, devrimci, yaratıcı bir sanatçı kişiliğinin şekillenmesini olumlu yönde etkilemiş etkin, entellektüel, devrimci insan tipinin oluşmasına katkı vermiştir.

Kültür Kavramı Öğeleri Ve Yeniden Üretimi

Kültür kavramı açmadan önce, daha az kültürlü veya kültürsüz söylemlerinin bilimsel temellerden yoksun olduğunu ortaya koymak gerekir. Zira insanlık tarihinin kimi süreçlerini, kimi kıtalar, bölge ve halkları kültürsüzlükle suçlayanların belli bir kıtanın, halkın veya sınıfsal katmanın uygarlığını, kültürünü merkez alan, diğer kıtaları, halkları, sınıfsal katmanları yok sayanlar, dar, çarpık bir ideolojinin temsilcileridir. Çünkü, kültür toplumsal evrim süreçlerinin herhangi bir dönemine özgü olarak ortaya çıkmış değerlerdir. Toplumsal evrimin herbir sürecinde, herbir kıtanın, herbir halkın özgün kültüründen söz etmek mümkündür. Zira kültür, maddi hayatın yeniden öğretilmesi süreçlerinde insanın kendisini, doğayı, yaşam koşullarını değiştirmek için gelişen iradesine paralel bir düzey sunan, bilinçli tasarımları, dönüştürme, güzelleştirme yöntemleri ve deney birikimlerinin somut ifadesi olarak

ortaya çıkar. Bu insan ile doğa arasında çağlar boyu süre gelen amansız kavganın doğal bir sonucudur.

İnsan-doğa ilişkisi sonucu gelişen ve her süreçte yeni bir düzey sunan bilinç, düşünce, bilgi ve deney birikimi özgün öğretim ilişkilerine uygun bir tarzda eskisiyle birleşir ve ulaşılan üretim tarzının geliştirilmesi, sürdürülmesinin bir ögesi olarak yeniden örgütlenir. Elbetteki bir yeni durum, pratik içerikli, ideoloji temel ve hedefleri, yaşanan dönemde, söz konusu halkın, ulusun, sınıfın vs. özelliklerini, yaşam çizgilerini taşır.

Günümüz sınıflı toplumlarında çakışan ve çatışan iradelerin herbir biçimi içerisinde, egemen siyasal iktidarların geliştirmeye çalıştığı kendi sınıfsal niteliklerinin izlerini taşıyan, egemen kültürel değerlerinden farklı ve hata onun tam karşısı olarak, iktidar dışı sınıfların duyuş, düşünüş ve davranış tarzını, ilişkisi ve ereklarının çizgilerini taşıyan yeni bir eğilim doğar; yeni bir devrimci kültür büyür. O halde kültür tarihsel eylemin bir biçimi, yani gündelik hayatın içinde, gündelik eylemin herbir sebebi hemde bir sonucu, onu geliştiren, dönüştüren ve sürekliliğini sağlayan ilişkiler bütünüdür.

Sanatla bilimin, hayatta olan kopmaz diyalektik bağlarının kolay ifadesi için şu genellemeyi yapmakta yarar var. Kültür tarihsel eylemin bir sonucu olarak, yaratılmış değerlerin bütünüdür. Kuşkusuz sanata bunun kapsamındadır.

Bugün yaşamakta olan alt-üst oluşların bir sonucu olarak sarsılmakta olan dünya dengesi, gelişmekte olan yeni politik kültür ve hızla değişen, değişmekte olan evrimsel sürece bir göz atıldığında, bu değişimin sanat takli yansımaları çok belirgin ve çarpıcı olduğu görülecektir.

Bilindiği üzere sanat, gerek antik uygarlıklar döneminde ve gerekse ortaçağda, dinin ağır etkisi altında ve onun emrindeydi. Bu dönemde herbir imge mistik bir derinliğe sahipti. Ancak kapitalist dünyada sanat, giderek aristokratik toplumların fantastik süsü durumunu aldı. Ancak, günümüze değin yaratılmış insani değerlerin gerçek sahipleri olan devrimci sınıfların, Makrx'la başlayan başlayan bilinçli mudaha-

le sürecinin bir sonucu olarak, sanatın özerk bir yapılanmanın, kurumsallaşmanın sancılarını yaşamakta olduğunu söylemek kanımca mümkündür. Bugün bu gerçekliğin Kültür sanat adamlarınca, çevrelerince tartışılması ve giderek egemen bir anlayış bir duruma ulaşmış olması, sanat toplum için midir, sanat sanat için midir? şeklindeki dar bir noktada odaklaşmış olan kısır tartışmaları bertaraf edebilir.

Özgürleşen İnsan Parçalanmakta olan imgenin ifadesi mi?

İnsanın ilk yolculuğuyla başlayan ve hala baş döndürücü bir hızla sürmekte olan insan oğlunun yaşamsal serüveni ve bunun temel kaynağı olan nesnel dünyayı günümüze değin dört ayrı algılayış tarzı ile kavraya geldik. Bu kavrayış biçimlerini dinsel, sanatsal, politik ve bilimsel olarak sıralamak mümkündür. Dolayısıyla bu duruma bağlı olarak tarihsel süreç içerisinde dört temel imge kategorisi var olmuştur. Her biri belli bir sosyal süreçte toplumsal yaşayış tarzını sosyal-siyasal aktivitesine yönetmiş yönlendirmiştir.

Burada imgenin tanımlanması bir zorunluk olarak öne çıkıyor. Anca imgeyi sağlıklı bir perspektife oturtma bilmek için onu değişik boyutları, kimi bileşenleri ve ayınsanları ile birlikte ele almak gerekmektedir.

Örneğin imgeyi simgeden ayıran en temel yanı, direk temsil, yerine geçme, ikame değilse, yeni bir takım çağrışımları sağlayabilmesi, yeni bir takım duyarlılıklar oluşturabilmesidir. Diğer bir deyişle imge, bir olguyu türlü biçimlerde çağrıştıran, yeni bir duyuş, yeni bir atmosfer oluşturan araçtır. İşte bu araç değişik sosyal süreçlerde bazen dini, bazen politik liderler (peygamberler, şeyhler, papazlar, şahlar, kralar vs.) bilim adamları ve sanatçı düşünürler tarafında bazen doğru, bazen eğri ve yanlış, bazen ayağı havada ters yüz olmuş durumda ve bazense tümünden yanmış biçimlerinde algılanan nesnel dünyanın dinsel, politik, bilimsel ve sanatsal şekillenişidir.

Bu imgeler kategorisinden herbirinin parçalanması, tilsiminin yitirisi diğer birisinin güçlenmesi demektir. Dini imgelerin parçalandığı, zayıfladığı dönemlerde bilimsel, politik imgeler top-

lumları etkisi altına alarak güçleniyor. Ki bu temel imge kategorileri birbiri ile sürekli çatışma halinde olmuş ve her bir tarihsel süreçte birisi güçlenerek egemen duruma yükselmiştir. Bugün gerici çıkar çevrelerince yeniden palazlandırılmaya çalışılan dinsel imge, ancak bilimsel imgenin güçlenmesi ile geriletilmiş. Gerçekte hak ettiği karanlık noktaya doğru sürüklenmiştir. Ne yazık ki bu süreç zaman zaman tersine de işlenmiştir. Bu gerçekliğin sanattaki ifadesi çarpıcıdır. Kimi sosyal süreçlerde iktidar dışı devrimci sınıfların gündeme getirdiği yeni devrimci anlayışların sanatsal çalışmalarında yansıtılması egemen siyasal iktidardan (gerici iktidarların) temel dayanağı olan imgeleri yeni bir duyuş, yeni bir kavrayışla ustaca parçalamaları sonucu politik ve bilimsel imgeler güçlenerek yaşama damgasını vurmaya başlamıştır. Sürekli devinen doğada insanoğlu herşeye rağmen halen de ileriyeye doğru olan yürüyüşünü ısrarla sürdürmekte, bu ısrarlı ve bilinçli müdahalesiyle gerici imge ve imajlar parçalandıkça daha özgür bir toplumsal yaşama doğru yeni sağlam adımlar atmaktadır. Ancak bir insanın değerlerin üretim sürecinde geçmiş kuşakların yaratmış olduğu değerler hiçbir biçimde yatsınamaz, küçümsenemez. Zira bugün yeniden üretilip örgütlenen değerlerin tümü, dün yaratılanların bir üst düzeyde yeniden yorumlanması, örgütlenmesidir. Ancak hangi açıdan bakılırsa bakılsın imgeler parçalandıkça tablolar kırılıyor, tablolar kırıldıkça insan oğlu özgürce kendini bulmaya, kendisine ulaşmaya yönelik tarihsel eylemi içerisinde yeni değerler yaratıyor. İşte bu süreçte bilimsel imge hızlı adımlarla öne çıkıyor. Bunun özeninde şekillenen devrimci sanat dini imgeleri amansızca parçalanıyor, gerici, çıkarıcı çevrelerin elindeki bu büyük silah alınıyor.

Örnek istenirse, 1800 li yıllar dini imgenin tüm dünyaya etkisi altına aldığı, kasıp kavurduğu yıllar olmuştur. Marx'ın çıkışı tamda bu döneme tekabül ediyor. Bu dönem aynı zamanda bilimsel felsefi imgenin geliştiği dönem oldu. Bu yıllarda gelişen devrimci kültür, insanın geliş özgürleşmesine sunduğu katkı büyük olmuştur. Ki bu gerici, dini imgelerin

parçalanmasına tekabül eder.

Bugün dünya insanlığının kendi değerlerini yeniden üretme sürecinden önce oluşmuş bulunan dumantı hava, reel sosyalizmin çöküşü ve bütün bunların beraberinde getirmiş olduğu moral bozukluğu bilimsel imgeyi zayıflatmıştır. Bunu bir fırsat bilen sömürücü çıkar çevreleri gerici imge ve imajları yeniden palazlandırma çabasına girmişlerdir. Çünkü, egemen çıkar çevreleri, tabulaşan dini imgelerle maskelendikleri oranda emekçi yığınları için cehenneme dönen düzenlerini yaşatabiliyorlar.

Bilimsel imgelerle dünyayı yeniden yorumlama, yeniden üretip örgütleme, bu etkin silahı zorbalarm ellerinden almanın yol ve yordamlarını yeni devrimci bir yaklaşımla tespit etmek gerekir. Avrupa kültürü temeldir, "diğer halkların yarattığı değerlerin tümü gerici-dir" mantığı çarpıktır. Gerici dinsel imgelerle maskelenen çıkar çevrelerini altetmek için, dünya halklarının günümüze değin yaratmış olduğu kültür değerlerinin tümünü yeniden yorumlamak, devrimci özlü olanlarını ayıklayıp öne çıkarmak bir zorunluluktur.

Dünyamızın bir ucunda sanat, insanı merkezde özerk kurumsalmaya doğru yol alırken, diğer bir ucunda halen en geri dini imgeleri yaşamaktayken tutup evrensellik adına devrimci sanat anlayışımızdan., sorumluluklarımızdan uzaklaşamayız. Tabulaşan dini imgeleri parçalayarak halkımızın yaşamından sökülm alma sorumluluğuyla yüzyüzeyiz. Bizi özgürleştirecek olanda bu kavranın ta kendisidir. Sömürgeci maskelerini nasıl düşüreceğiz, tüm olumsuzluklara hangi temelde nüfuz edeceğiz, yol ve yordam nedir?

Kuşkusuz yöntem insanımızın yaşamına derinlemesine işlemiş olan kültür değerlerini, horgörmek, küçümsemek, ilgilenmemeye uğraşmamaya değer görmemek değildir.

Bir avuç devrimci insan değil midir dünyayı sar-san on günün öznesi?...

TÖRKÖMÜZ

Hücremin uçsuz bucaksız derin
boyutlarında,

O doyumsuz özgürlük anında,

Ve seninle nefes nefese

Ve sını sıklam

Ve çimçimlak, fıryan

Ve düşlerini kanalan zincir sesleri

Sorgucunun şafaksız gözlerimde ben,

Gizimde usul usul sen,

Gülücükleri kır çiçeği,

Buram buram,

Hücremin en derin yerinden

Bayraklaşan bir onurun gözyaşlarında
ben,

Başkalaşan bir yaşamın alevinde,

İki ayrı dilin ağlamasında sen,

Ben ve Sen,

Bir özgürlük türküsüdür çim çimçim
herzadesen

İmgeleşen gülbüklerindir,

Zorba falakasında,

Direncimi pütl pütl süsleyen

M. Kara

YENİK DEĞİLİZ

Yenik değiliz
Boşa gitmedi çaktığımız acılar
İlkyaz yağmurlarıyla yeşeren
Tohumlara bak
Bir yangın gecesini andıran
Sesleri dinle
Savaş alanlarında çarpışanlar var

Yenik değiliz
Etseler de bizi ekmeğimizden
Yardan ayırsalar da bizi
Çocuklarımızın buğday başağı saçlarından
Ve uzak düşsek de dağlarımızdan

Yenik değiliz
İşte yeni bir bahar, yeni bir hasat mevsimi
İşte ısıltısı trpanların, orakların
Ve örse inen çekiçin sesi

Yenik değiliz
Torbamız tohum dolu
Kanımızda bir pınar gibi kaynayan hayat
Koşar adım gidiyoruz kavgaya
Kemal BURKAY

EM NE BINKETİ NE

Em ne binketi ne
Avê da ne çûn jan û êşên me
Binhêr tovên ku hêşin dibin
Bî baranên biharê
Guh bîde dangan
Ku mina şevêki şewatê ne
Lî meydana şer mîrxas hene

Em ne binketi ne
Ku nanê me jî dest me bigrin jî
Yarê jî me dîrxîn jî
Û jî porê zarokên me, wek serê genimê zer
Û dîrkevin jî jî çiyayên me

Em ne binketi ne
Binhêr biharek dîn, bêdereke dîn
Binhêr şewqa kêlendi û dasan
Û dengê çakûç lî ser sîndan

Em ne binketi ne
Tûrê me bi tov tîjî
Xwîna me da jin dîkele wek çavkaniyek
Bî dil û can dîçin şer
Kemal BURKAY

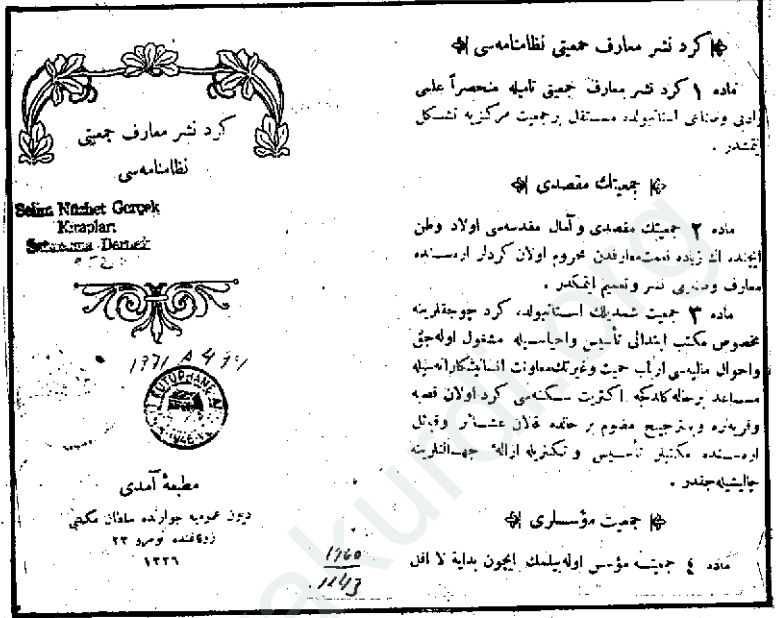
İLK KÜRT KÜLTÜR DERNEĞİ VE TÜZÜĞÜ: "KÜRT NEŞR-İ MAARİF CEMİYETİ VE NİZAMNAMESİ"

Nesimi FIRATLI

Türkiye'de Kürt halkının ulusal-demokratik haklarının red ve inkârı politikasının ikame edildiği 1925 tarihli "Şark İslahat Planı"nın uygulanmasına kadar bir çok Kürt siyasal, sosyal ve kültürel örgütü kurulmuş ve serbestçe faaliyet göstermiştir. Özellikle II. Meşrutiyet hareketinin getirdiği özgürlükçü ortamda bu örgütlenmelerde bir yoğunlaşma olduğunu görüyoruz. Bunları doğrudan ve dolaylı örgütler olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Doğrudan Kürt örgütlerinin ilk akla gelenlerini şöyle sıralayabiliriz: Osmanlı Kürt İttihat ve Terakki Cemiyeti (1908), Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti (1908), Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti (1910), Heviya Kurd (Kürt Ümidi) Cemiyeti (1910), Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti (1910), Kürt Talebe Hevi Cemiyeti (1912), Kürdistan Teşrik-i Mesai Cemiyeti (1912), Kürt İrsat ve İrtika (Aydınlanma ve Yükselme) Cemiyeti (1912), Kürt Tâmin-i Maarif ve Neşriyat (Kürt Bilimleri ve Yayınları Yayınlıştırma) Cemiyeti (1918), Kürt Kadınlar Teali Cemiyeti (1919), Kürt Millî (Millet) Fırkası (1919), Kürdistan Cemiyeti (1918), Kürt Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti, İstihlâs-ı Kürdistan Cemiyeti...

Bunlar dışında bir de Osmanlı Demokrat Fırkası (1909), Hürriyet ve İttihat Fırkası (1911), Selamet-i Osmanîye Fırkası (1918), Osmanlı İyile-yi Vatan Cemiyeti (1920), Vilayet-i Şarkîye Müdafaa-i Hukuk-u Millîye

Cemiyeti, Müsâlemet İttifakı (Barışçılık Birliği) (1920) gibi Kürtlerin yoğun biçimde katıldıkları örgütler bulunuyor.

Belirlemelerimize göre Kürt Kadınlar Teali Cemiyeti ilk Kürt kadın örgütü, Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti ise ilk Kürt kültür örgütü oluyor.

Tüzüğünden de anlaşılacağına göre derneğin amacı, eğitim- öğretim nimetlerinden yoksun Kürtler arasında eğitim- öğretim, sanat ve kültürü yaymak ve yaygınlaştırmaktır.

İlk Kürt kültür örgütü olması bakımından Kürt tarihi açısından büyük önem taşıyan Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti'nin "Nizamname"ni (Tüzük) aşağıda veriyoruz.

Ziya Gökalp'in, bir yıl önce 1909'da Diyarbakır'da çıkan Peyam gazetesinde yer alan şu sözleri hatırlanırsa, Derneğin amacı daha iyi anlaşılır: "... Kürtlerin yalnız bir derdi vardır, o da cehalettir. Bu

derdin dermanı okumak, yazmak ve dünyayı öğrenmektir. Bundan böyle Kürtçe kitaplar yazılacak, Kürtçe gazeteler neşrolunacak. Mekteplerde Kürt İisanyla ilim ve maarifet öğrenilecek. O zaman Kürtler

de zengin olacaklar, bahtiyar olacaklar, iyi yaşamak usulüne ağâh olacaklardır." (Bkz. Mehmet Malmısanlı: "Osmanlı Döneminde Yazılan ve Basılan Kürtçe Eserler Üzerine", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 54-55/198

Dernek Tüzüğü'nün künye bölümü şöyle:

KÜRT NEŞR-İ MAARİF CEMİYETİ NİZAMNAMESİ

Matba-ı Âmedi

Düÿün-u Umumiye civarında

Sultan Mektebi sokağında

Numara 23 1326 (Rumi) 1910 (Miladi)

"KÜRT NEŞR-İ MAARİF CEMİYETİNİZAMNAMESİ"

Madde-1) Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti namıyla münhasıran ilim ve edebî ve sanaf İstanbulda müstakil bir cemiyet-i merkeziye teşekkül etmiştir.

"Cemiyetin Maksadı"

Madde-2) Cemiyetin maksadı ve âmâl-ı mukaddesesi evlâd-ı vatan içinde en ziyade nimet-i maarifden mahrum olan (eğitim-öğretim nimetlerinden yoksun olan) Kürtler arasında maarif ve sanayiî neşr ve tarim etmektir.

Madde-3) Cemiyet şimdilik İstanbulda Kürt çocuklarına mahsus mekteb-i ibtidai (ilk öğretim okulları) tesis ve ihyasıyla meşgul olacak ve ahval-i maliyesi erbab-ı hamiyet ve gayretin muavenet-i insanîyet kâranesiyle müsait bir hale geldikçe ekseriyet sekenesi (oturanlarının çoğunluğu) Kürt olan kasaba ve karyelere ve bir-tercih mazlum bir halde kalan aşâl ve kabâil arasında mektepler ta'sis ve teksiriyle izale-i cehaletlerine çalışacaktır (öncelikle mazlum bir halde kalan aşiret ve kabileler arasında okullar açılıp yoğunlaştırılarak, geri kalmışlıklarının giderilmesine çalışılacaktır).

"Cemiyet Müessisleri"

Madde-4) Cemiyete müessis olabilmek için bidayetü'l-ekall (başlangıçta en az) iki lira ve şehriye (aylık) bir mecdiyeden dün (aşağı) olmamak üzere muntazaman vermek şartıyla bilâtefrik-i cins ve mezhep (cins ve mezhep ayırt etmeksizin) her münevverü'l-fikr olan (her aydın düşünceye sahip kişi) müessis olabilir.

Madde-5) Bir kimse her ne vakit isterse müessisîn meyanına (kurucular arasına) dahil olabilir. Fakat geçmiş zamana ait lâneyi (yardımı, bağıışı) def'aten veyahut taksiten vermek mecburiyetindedir.

"Cemiyete Duhûl Şeraiti"

Madde-6) Mektep için bidayetü'l-ekall (başlangıçta en az) bir mecdiye lâne verip ayda on kuruş lâne de bulunmayı deruhte ederek ifa-yı taahhüd eden bilâtefrik-i cins ve mezhep her muhibb-i marif (her eğitim, kültür ve aydınlanma yarası) bu cemiyet-i ilmiyenin âzâ-yı müşaveresinden (danışma üyesi) olabilir.

Madde-7) Âzâ-yı muaveneden olmak için duhûliye on kuruş ve şehriye beş kuruştan dün olmamak üzere bir meblağ vermek icabeder.

Madde -8) Âzâ-yı tabfiyeden (doğal üye) olmak için ibtida-yı duhûlda (ilk girişte) beş kuruş ve şehriye yüz paradan dün olmamak üzere bir meblağ vermek icabeder.

Madde -9) Cemiyet efradından addelibilmek için ibtidâ duhûlda lâ-ekall üç kuruş ve şehri bir kuruştan dün olmamak üzere bir meblağ tediyesi lâzımdır.

Madde-10) Bââlda (yukarda) beyan olunan miktardan fazla eshab-i hamiyet (yardımseverler) tarafından veri-

lecek lánât (bağışlar) ma'âlifihâr kabul olunur.

"Heyet-i İdare"

Madde -11) Müessisîn ve âzâ-yı müşavere otuz üç zattan müteşekkil bir heyet, ekseriyet-i ârâ-yı hâfiye üzerine (gizli oy çokluğuyla) içlerinden bir reis ile iki reis -i sâni (ikinci başkan) tayin ve intihap edecektir.

Madde-12) Cemiyete bir reis-i evvel (birinci başkan), iki reis-i sâni ve tedvir-i mesalih ve umûr için (işlerin yürütülmesi için) bir kâtib-i umûmi (genel sekreter, yazman) nâmiyla hizmet-i tahriyisine mukabil (yazışma hizmetlerine karşılık) bir maaş-ı şehri (aylık ücret) tayin ve tahsis edilecektir.

Madde-13) Cemiyetin menkez-i umumisi şimdilik İstanbul'da olup, vilayetlerde ve livalarda ve kazalarda da birer kulüp ve nahiyeye ve karyelerde de (köylerde) birer şubesi bulunacaktır.

Madde-14) Şubeler kazalar ile, kazalar livalar ile, livalar vilayetler ile doğrudan doğruya merkez-i umumiye (ile) muhabere etmeye mecburdur. Ande'l-icâp (gerekliğinde) şube ve kulüpler merkezle doğrudan doğruya muhabere edebilirler.

Madde -15) Her şube ve kulüp altı ayda bir vâridat ve mesârifatin merbut oldukları mahalle müteselsilen ve vilayet dahi merkeze bildirecek ve fazla vâridat olursa ise merkezin kararına göre sarf veya nema edilecektir (harcancak yada biriktirilecektir).

Madde- 16) Âzâ-yı müessese ve müşavere ve muavene ve tabiiyede herhangi bir bilâöz-ü şerif üç aylık iyâne terakümde kalırsa (Üç aylık bağış üzerinde kalırsa), Cemiyet kendisine müstafi nazarıyla bakacaktır.

Madde-17) Kulüplerde her türlü menhiyyât (dinin yasakladığı şeyler) ve kumar ve iştret katfien memnûdur.

Madde-18) Âzâ-yı müessese ve müşavere ve tabiiyeden oldukları mektepte bir hizmet-i muvazzafa ile mükellef bulunanlar (bir görevle yükümlü bulunanlar),eshab-ı reyden olmayıp (oy verme hakkına sahip olmayıp) yalnız memuriyetlerine dair izahat kendilerinden talep edilebilir.

Madde-19) Mektebe ve Cemiyete müstahdemhin dahil dahi olmaları şarttır. Cemiyete dahil olmadıkları takdirde maâşatın yüzde-üçü nispetinde bir meblağı Şandığa terk etmeye mecburdurlar.

Madde-20) Köy ve kasabalarda masârif-i zaideden tevakkî (sakinmak) maksadıyla reis ve âzâdan birinin hanesinde veya münasip ve ehven bir mahalde içtima etmek mecaz-ise de (çıkarcı yolsa da) sancak ve merkezlerinde behemahal bir kulüp isticarı (kiralınması) zarurî olduğundan, kulübün bedel-i icaresi masarîf-i zaruriye ve hademe aylığı verilecektir.

Madde-21) Sanaf ve ticari her türlü fabrika ve ticarethaneler zaman-ı vüs'at-ı maliyede (ekonomik durumun zaman içinde iyileşmesiyle ?) te'sis edilmek Cemiyetin mecburdur.(?)

Madde-22) Merâkiz-i vilâyette te'sis edilecek kulüplerin meclis-i idareleri bir reis ile iki reis-i sânidan ve yirmi âzâdan müteşekkil olup kâtiplerle kasadâr işbu âzâdan merâkiz-i livadaki meclis idareleri bir reis ile iki reis-i sâni ve on âzâdan ibaret olup veznedar ve kâtipler bu âzâ meyânından ve kaza kulüpleri meclis idarelerinin mevcudu beş âzâ ile bir reis-i sânidan ve nahiyeler ile karyelerdeki âzâ ve bir reis vekilinden mürekkep olacaktır.

"Mesarîf-i Te'sise-i Mekâtib"

(Okul Yapım Giderleri)

Madde-23) Açılacak mekâtibin mesarîf-i tesisîye ve sairesi, müessislerin, Kürtlerin ve diğer maarîf-perver vatandaşların îneleriyle te'min olunur.

"Suret-i İdare-i Mekteb"

(Okulları Yönetme Biçimi)

Madde-24) Mekteb-i müesseslerden (kurulan okullardan) salâhiyet-i mahsusayı hâiz ve beş zâtın nezâretli

altında bulunacak ve verilecek îsnât usulü dâiresinde bir makbuz mukabilinde mü'essisînce (metinde yanlış yazılmış) ittifak veya ekseriyet-i ârâ ile (oybirliği ya da oyçokluğuyla) şimdilik fahrî olarak tayin kılınacak sandık emini tarafından ahz ve kabz olunacaktır (koruma altına alınacaktır). Tesavi-i erâ zuhurunda (oy eşitliği durumunda) reisin rey'i müzâaf (iki oy) addolunur. Riyaset her in'ikâdde kura ile tayin olunur.

Madde-25) Mektep sandığıında elli lıradan fazla bulunmayacak ve ziyade oldukça bankaya tevdi edilecektir.

Madde-26) Mektebe kabul olunacak talebenin hüsn-ü hâl eshabından (iyi huylu, iyi durumda) olması şarttır.

Madde-27) Bilâtefrik-i cins ü mezhep her tâlib-i ilm (bilim, öğrenme isteklisi) mektebe kabul olunur.

Madde-28) Kürdistan'ın ihtiyac-ı fevkalâdesine binaen her sene iki talebenin ziraat tahsiline sevk edilmesi ve bunun lâzım gelen mesarîfin cemiyet sandığıında tesfiye edilmesi.

"Mektep Müdürü"

Madde-29) Âzâ-yı müessese tarafından intihap ve tayin olunacak Mektebin müdürü mektebe nezaretle mükellef olup leddü'l-icap tebeddül edecek olan beş âzâ-yı müessesenin umumu tarafından ittifak-ı ârâ veya ekseriyetle iki sene için intihap olunur. Ve bu beş âzâ-yı müessesenin umumu tarafından intihap edilir.

"Sandık Emni"

Madde-30) Sandık Emni yirmi üçüncü maddede beyan kıldığı vech ile tayin ve müessisler meyanında veya müessisler tarafından intihap olunacak ve muntazam defâtir (defterler) tutacaktır.

Madde-31) Heyet-i Müessise haftada bir gün muntazaman ictima eder ve mukarreratı ekseriyet-i arâ ile ittihaz olunur. Âzâ-yı müesseseden selesanın vücuduyla da mukarrerat ittihaz olunabilir.

Madde-32) Cemiyet-i Maarif-i Umumiye Nizamnâmesine tabi olup, başka hiç bir nüfûs ve tesir altında değildir. Mektepte okunacak derslerin programları heyet-i müessesenin tensifiyle tayin olunur.

Madde-33) Mektepte okunacak derslerin programları ve Cemiyetin muamelet-i umumiyesinin her sene bir fezkesi tertip ve tab'olunup âzâ-yı müşavereni kâffesine (tümüne) veya âzâdan talep edenlere birer-nüsha gönderilir. Bu hususta mütalaa nazar-ı dikkate alınır.

Madde-34) Âzâ-yı müessesenin ittifak veya ekseriyet-i arâ ile işbu nizamnamenin tevsi ve ta'dili câizdir.

Not: Parantez içindeki Türkçeleştirmeler, tarafımızdan yapılmıştır.

Bu cemiyet'in (Dernek) adı ve tüzüğü, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'nın 'Türkiye'de Siyasal Partiler' adlı kitabında bulunmamaktadır.

DIYARI Ji ŞEHİDAN RA

Ew tev, ji bo welatêk Azad mirne
Dara azadiyê bî xwîna xwe mezin kirne
Destê dijminê xwînaxwar ew şikastine
Riya gel bî xwîn û keda xwe ronahi kirine

Ew ji dixwest bî dixweşî tev bijin
Lî rûkê cihanê bê guman pêşve bimeşin
Ji bo aşîti û birati wan dikir tekoşin
Şehîdên şoreşê namînan, ew di dîlan da dijîn

E. ZINAR

ATEŞİN KEHANETİ

TEZ:Sosyal Hayat Ateşle Başladı.

Yusuf AREZ

Ateş gelmeden önce hiç bir şey yoktu. Her şey ateşle başladı. Doğaya henüz bilinç yerleşmemiştir. Renkler bilinmiyordu. Ad, ün, söz şifir hiç bir şey yoktu. Doğayı bir ilkellik kemiriyordu habire. Karışık, düzensiz bir kaos eğer mendî tabiata. "İnsan" kendi etni yliyordu. Zayıf güçlünün daimi bir tutsağıydı. Korkunç sesler, çığlıklar kopuyordu her yerden. "İnsan" şaşkındı. Kaçışıyordu sığınaklara, kovuklara doğru; saklanıyordu.

Zayıf ve çıplaktı "insan". Mağaraların dehlizlerine kapanıyordu soğuk fırtınalarda, acımasız tipilerde, öldürücü ayazlarda mağara zeminindeki toprağı yiyiyordu. Kışın doğanlar yaşamıyordu. Bebelere hiç bir zaman baharı göremediler bu çağda.

Karanlıktı. Her çaba el yordamıyla oluyordu. "İnsan" çevrede dolaşırken kördü. Engellere çarpıyor, dipsiz uçurumlara yuvarlanıyordu. Her yer sayısız tehlikelerle doluydu. Hayatı saran korkunç kabuslar ve vahşi tuzaklardı.

Sonra ateş geldi!

İlk ateşi söndürdüler ihtimalki. Karışıklık, itişip didişme ilk o anda başladı insanlar arasında. Ateşi geri istediler. Ölenler öldürülenler oldu bu yüzden. "İnsanın" ilk kavgası da ateş için çıktı.

Çünkü, ateş ilk önce gözlerini açmıştı "insan"ın. Karanlığı yırtmış, kör geceleri aydınlatmıştı. Soğuklara karşı insanı muhafaza etmiş, zayıf, çıplak bedenlerini ısıtmıştı. "İnsan" gördü bunu ve unutmadı. Unutmadı ateşin onu koruduğunu...

Koruyan ve esirgeyen ateşti "insan"ı.

Soğuk karanlık, vahşi bir biçimde uğuldayıp gürleyen bir gecede gökte ard arda patlamalar oldu. Bulutlar arasından zik zaklar çizerek yere doğru akan

bir ışık seli boşandı. Köhne bir ağacın gövdesine yapıştı. Alevler, alazlar, sarı, kor, kıvılcıklar uçtu ordan oraya. Ateş ağacı sarmış, çıtır çıtır yakıyordu.

Kovuklarda, soğuk sığınaklarda uykusu bölünen "insan"lar bunu gördü. Önce, korktular. Ateşe yaklaşamadılar. Kaçışanlar, vahşi çığlıklar koparak orayı terkedenler de oldu. Ama ayrılmadı "insan". Önce uzak bir mesafeden, ihtiyatlı izledi ateşi. Bir gece, bir ateşe baktı. Ayrımı gördü. Ellerini uzattı ateşe doğru. İki elinin içini okşadı. Ne güzel! Yürüdü. Giderek ısı elinin içinden çıplak bedenine tesir ediyordu. Yaklaştı. Ateşin mavi dumanının kokusu sindi bumuna. İç çekti. Ateşin sıcaklığı tüm bedenine yayıldı. Baktı: ateş, ağacı yakıyordu. Uzanıp bir dal parçası attı ateşe ihtiyatla. Hemen yanmaya başladı. Gördü ve anladı. Sönmemesi için ateşin, sürekli beslemek lazımdı.

Acımasız soğuğun örttüğü gecede, "insan" ateşin yanına oturdu. Bir yandanda yapraklarla, dal parçalarıyla ateşi beslemeye başladı. Uzaktan izleyenler de bir süre sonra tek tek gelmeye, ateşin çevresine oturup haylika oluşturmaya yöneldiler. Onlarda, tıpkı ilki gibi, dal parçalarını, yapraklarını ateşe attılar. Bedenleri ısındıkça ateşi habire, neşeyle beslemeye devam ettiler. Neşeli çığlıklar, sesler çıkarak ateşin etrafında dönmeye başladılar.

Ateş onları ısıttı. Onlar geceyi korudular; gitmemesi için sürekli ateşi beslediler. Ayrılmadılar yanından bir dakika için.

Ancak bir sorun çıktı hemen ortaya: Açlık... Bu ihtiyaç, bazı insanların ateşi koruyup gözetirken, bazılarının ayrılıp yiyecek bulmasını zorunlu kıldı. İşte, ilk bölümünün ortaya çıkması burada oldu.

Yiyecek bulup dönenler her şeyi ateşin önünde

paylaştılar.Ateşin önünde halka oluşturup koklaştılar.Birbirlerine alıştılar.İşbölümü grup yarattı.

Önce, ateşe bir ad verdiler.Sonra, işbölümüne giren etkinliğe. Daha sonra Halka'daki tek tek kişilere adlar,sfatlar verildi.Derken dil çıktı ortaya.

Ateş ilkel insanı biraraya getirdi,onlara işbirliği ve paylaşma yöneltti.

İnsan,iki ayağı üzerine dikilip doğrulmayı da ateşin önünde gerçekleştirdi.Derken sopayı,taşı aldı eline.Ellerini kullanmaya başladı.Ayakları ile yürümeyi,elliriyle toplama ve avlanmayı öğrendi.Bu kadar değil elbet.Bundan başka Ateş'in grubunun kendi bilinci oluştu.Grup üyeleri,öteki ilkelere karşı hem ateşi,hem de grup insanını koruma,onları tehlikelerden sakındırmak bilincini edindiler.Bu yüzden de ilk kez kendi türüne karşı zaman zaman silah kullandı! Grup bilinci,zor anlarda türü ikinci plana düşürüyordu.

Ateş kabilesi giderek çoğaldı,büyüdü.Çoğalıp büyüdüğüçe alışkanlıklar,etkinlikler,iş biçimleri de çoğaldı.

Ateş onlara her gün yeni bir şey öğretiyordu.Eti orada pişirdiler.Sırtlarını soğuktan korumak için ilk deri giysiyi orada dikti insan.Sonra madeni ergilip erittiler.Mahir,yaratıcı,koruyucu ateş giderek kabilenin tek ve en üstü kültü oldu.Ateş kutlandı.Gücünden,işlevinden dolayı,Ateş'in kaynaklık ettiği inançlar,İnanlar çıktı ortaya.

İkellikten kabileye,kabileden ulusa geçinçeye değin Ateş her toplumda ya da toplulukta şöyle ya da böyle her zaman kendisini,varlığını simgeleyen şeylerle gösteregeldi.Bu gün yeryüzündeki ulusların çoğunda,bayraklarının renklerinde mutlaka kırmızı,yani ateş rengi vardır.Bu rengin öyküsü sanıldığından da çok derindir.Ateş ile insanın bulunduğu noktaya kadar gider.

Biz Kürtlerde de Ateş her zaman önemini korumuş bir kültür.Kürtler,arı ırktandır.Bu sıfat tarihin bir tesadüfü sonucu Kürtlere malolmamıştır elbet.Ari ırk,Türkçe değişikle,Ateş ırkı demektir.Kimi bunu Kürtlerdeki Zerdüşt inancından ve etkisinden geldiğini

savlar.Zerdüşt inancının etkisi hiç kuşkusuz önemlidir. Hatta ileri sürdüğümüz sava da uygun düşüyor.Fakat burada Zerdüşt inancı sadece bir halkadır savımıza göre.Temel bir çıkış noktası değildir.Öyle de olsa,Kürt kültüründe ateş daima egemen bir motif olarak günümüze kadar gelebilmiştir.Toplumsal hayatın bir-cik ögesi olarak insan yaşamına ve her çağ ve her devirde kalıcı izler bırakan ateş,Kürt kültüründe,tarihsel süreçlerdeki kimi toplumsal olaylarla da bütünleşerek çok daha farklı bir biçimde evrime uğramıştır.Bilindiği gibi Newroz'da esas manasını ateşin bizzat ateşin kendisinden almaktadır ve tarihin tespit ettiği güvenilir kaynaklara bakılırsa,Newroz,Zerdüşt'ten önceki tarihi bir sürecin ürünüdür.Bu konudaki bilgiler günümüz tarihi için karanlıktır.Yani Newroz bayramı,ya da kültü esas olarak hangi tarihi olayın gerçek motifidir bilemiyoruz.Bilebildiğimiz şey, Newroz, halk arasında ve ilişkilerinde yaşayan temel bir öğedir sadece.Ancak,ne anlama geldiğini,işlevi nedir,hangi temel motif temel plandadır,az çok bilme olanağına sahibiz yine de.

Newroz'da temel motif ateştir.Ateşe yüklenen manada uygun toplumsal işlevlere sahiptir.Ateş:diriliği,diriliğin sürekliliğini,canlılığını,hayatin güçlü yaratıcı dinamizmini ifade ediyor.Bir de zaferi.

Neyin zaferini ifade ediyor?Elbet doğanın kendi bilincinin zaferi...Bütün bunlar ateş merkez yapılarak ortaya çıkan özgün motifler.Ama hepsine,kaynaklık eden daima ateş olmuştur.Ateş,insanla birleşerek,insanla doğayı fethetmedi mi?

İşte, biz Kürtlerin kültüründe insanlaşmanın ilk etkilerinin motiflerinin bugün bile hala en canlılarıyla sürüyor olması,aynı zamanda,Kürdün he kadar geçmişine sahip ve bir o kadar da sadık olduğunu açıkça gözler önüne serbiliyor.

Ateş,Kürt kültüründe,sürekliliğin bir manası oluyor.Bu kültür bugün hala yaşamaktadır.Ocakta,ateş vardır.Kürt inancında ateşin sönmesi,hayatin kurumasıdır.Ocağın sönmesi,hayatin sönmesi olarak geleneklere kanışmıştır bugün de.

"Ocax kü".Yani ocağı körelmiş, demek. Birinci-

si,Kürt geleneğinde ve anlayışında hala yaşayan bir şey.Öyle olduğuna göre,buradaki önemli öge,Ateş'in hayatın sürekliliğini ifade ettiği'dir.Bayrağımızda da bu motif vardır.Geleneklerimizde de yaeşiyor.Bundan başka,Ateş,bir çok inançta da,bu anlamda önemli bir öge.Alevilikte,mevlevilikte,bektaşilikte,hemen tüm inançlarda Ateş mutlaka yer alıyor.Ateş,ta ilk çağdan şimdiye kadar,hep insan hayatı ile birlikte,daima kuvvet,süreklilik,yenilik,dinamizim,ilerleme,yaratıcılığı motive etme ögesi olarak varlığını sürdürme gelmiş,ve sonuza doğru böyle gideceğine inanıyorum.

Bugünde insan hayatının en önemli unsuru yine ateştir,enerjidir.Ateştir demiri eriten,ergüten,biçimlendiren hala.

Hayat,sosyal hayat,dil,çalışma,bölüşme,duygular aşklar,adlar,tüm tutkular, istişareler,doga bilinci hep ateşin etrafında ve onunla başladı.Onunla devam ediyor.

Ateş birliği yaşattı.Birlik insanı insanlaştırdı.Uygarlıklar hep ateşin çevresinde gelişti.Hayat ondan aldı gücünü,dinliğini.Bugün de ateş biz Kürtler için en önemli birlik motifi oluyor.Newroz

ateşlerle,kuvvetli kızıl meşalelerle tüm Kürtlerce kutlanıyor.Ateş insanlar arasında birliği yaratmıştı.Bugün Kürtler hala ateşe bu manayla bakıyor.Kutsuyor,

Ulusal bir ateş var bugün yürüklerimizde.Söndürölmek,yokedilmek işteniyor.Aydınlığın,sürekliliğin düşmanı güçler tüm güçleriyle bu ateşin üzerine yürüyor. Hayat,tekrar birliği dayatmış durumda .Karanlığa,tutsaklığa karşı tüm Kürtlerin ulusal ateş etrafında biraraya gemeleri,orada birlik olmaları tarihin dayatmış olduğu,bir zorunluluktur.Aydınlığa ve didiliğe çıkmak hep böyle başlamıştır.Ateş,özgürlük ve kurtuluştur.Ona sahip çıkmalı,ocağımızı asla söndürmemeliyiz.

Söz,ad,ün,şiiirden önce ateş vardı.Sosyal hayatı,topluluğu,ulusu ve bunun bilincini de ateşe borçluyuz.Din,dil,duygu ve aşklar hepsi ateşin etrafında gerçekleşti,

Ve son söz olarak,ateş tarihte ilk önce Anadolu insanının bir buluşuydu. Uygarlıklank tüm kaynağı da bu havalden çıktı ortaya. Ateşle beraber büyüdü insanlık burada...

LI SER NEWROZÉ

Li gund û bajar,deşt û çiya
Li ser zîranan heşin bû giya
Gul û sosmên rengin pişkîfîn
Şên bû ax, belav bû ewr,kulîk meşîn

Bî xer û xweşî cardin hat NEWROZ
Li gelên bîndest û zahmet kêşan bû pîroz
Dî bêm bîra bîndestlî û kedxwarî tunebe
Li rû kê cihanê wekhevi û AZADî çê be

Ev roja şahî lî me pîroz bû
Li çîyan, deşt û zozanan kulîk vebû
Deste hev bigrîn û çêkn dilanek şahî
Bîra bitîrsîn zordest, lî welat bibe ronahî

E.ZINAR

NANÉ GEL

Bızanbın: Nané gele dadmendi
 We nihêrt carna zêde bû wi nané hané.
 We nihêrt kêm
 We nihêrt carna bê tapkirine tama wi
 Carna ji xerab
 Ku kêm bû nan, birçi bûn bere bi te
 Ku xerab bû tama wi, dilnexweşi çê dibe
 Ey dadmendiya gemiri, bese êdi
 Ey dadmendiya bi destê xêşim hevir biye
 Dadmendiya baş ne pati, bese êdi
 Dadmendiya bê qatix, bi qalîkê reş, bese
 Dadmendiya ku bi sekın miju biye bese êdi
 Ku zêde bû nané ber mirov û bi tam bû
 Çav bi xwarinê dinê da veji dibe
 Lê her tişt cida zêde nabe ku
 Hûn zanin, çawa ked çêdike gumrehi
 Wexte ku bi nané dadmendi xwey bû
 Çawa ku nan her roj pêwiste
 Dadmendi ji wusa pêwiste her roj
 Him ji ew rojê çend cara pêwiste
 Ji sıvê heta êvarê, li kargehê da, li dilanê da
 Li xebata can û dil da
 Di xeman da, di dixweşiyê da
 Hewcê gel heye ji nané pîr û pijiya ra
 Hewcê gel heye ji nané dadmendiye rojin ra
 Ku wusa girînge nané dadmendi
 Hevalno ki gere wi bi pijine, bi vêjin
 Nané dinê ki dipêjine?
 Nané dadmendiye ji
 Gel bi xwe gere bipejine
 Mina nané rojin
 Pîr, pijandi û birîşt

BERTOLT BRECHT

Werger: Bijar SERDIL, ji pirtûka "Nané Gel"

JI NAV EDEBIYATA KURDI YA KLASIKI: MELAYÉ CIZIRI (1570-1640)*

A.NÜBAR

Hozanê edebiyata kurdi ya klasiki Mele Ehmedê Cizîrî, yek ji şairên yê herî mezin e. Helbestên wî iro jî ji aliyê ronakbirên Kurd, kesên dindar (mele û feqîyan) va baş têne zanin. Melayê Cizîrî, jî Cizîra Botan e. Wî li Cizîrê Medresa Hemra (Medresa Sor) ders dida. Gora (mezal) wî li nezîkî vê Medresê (ku li dora Cizîrê dîkeve), di qûbekî da ye.

Melayê Cizîrî li dû xwe diwanek hiştiye. Diwana Melayê Cizîrî çawa di edebiyata kurdi ya klasiki da wisa jî di helbesta rohilatê da nîmûneyeke berbîçav e. Melayê Cizîrî yekemîn şairê Kurd e, ku herî şeweyên helbesta rohilatê ya klasiki û weznê arûz di helbesta kurdi da bi kar anîye.

Destnîvisarên Diwana Melayê Cizîrî heta nûha gelek çaran hatine çapkirin. Cara pêşîn di sala 1904'an da li Berlinê jî aliyê Fon HARTMAN wa hatî çapkirin. 1924 Stenbol, 1958 Qaerşislo, 1964 li Hewlêrê bi destê Givî MUKRIYANI, 1977 li Bexdayê bi destê Sadîk BA-HADDIN, 1982 li Tehranê bi destê Hejar (Bi şerha wê va), 1983 li Stockholmê jî aliyê weşanxana ROJA NÛ va bi tipên Latîni û Erebi hatiye neşurkirin. Her wiha li Kurdistanê Tirkîyê jî gelek cara bi dizî hatiye çapkirin.

Melayê Cizîrî bi xwe sofî bû, lema di helbestên wî da babeta serokê xwedê û din e. Lê jî, evin, pirsên civakî û welatperwerî jî, helbestên Cizîrî da temayên girîng in.

Tê gotin wekî Mele Ehmedê Cizîrî, helbestên xwe yê evinê li ser xwişk yan jî keça mirê Botan (ku nave wî Selma ye) gotiye. di helbestên wî da sinorê di nav bera evina (eşqê) xwedê û evina jinê da gelek çaran jî ji xwendevanan ra ne diyare.

Ji bo ku xwendevanên Melê bîkaribin wî baş fambikin, pêwîste li ser felsefê û edebiyata tasawîfî zanîna wan hebe. Wek nîmûne di edebiyata tasawîfî da jî û şerab, bi mecazî evina (ilahi) sembolîze dikin. Di helbestan da ew jî bo tasvîrkirin û şirovekirina xwedê, bi kar tînin. Hel-

bestên Melayê Cizîrî yê ku li ser evinê û yê di derbarî pirsên civakî da hatine gotin, bi kurmanciyêke zelalîr hatine xûnandin û baştir tînin famkirin.

Melayê Cizîrî, di gelek helbestên xwe da pirsên civakî (sosyal) bi hostatî tîne ziman. Li çîheki, li dijî zordestiya mir û derebegan û bindestiya xelkê wîha dibêj:

*Lazme li sultan û miran
Pîrskirin li halê esîran,
Em kîrîn armancê tiran
Sûxteyî dermande ye,
Hêj nîzanîn mir di bir in,
Zanît em sîh sal esîr in
Çêhunerî pîrsek emîr in.*

(Diwana M.Cizîrî-Hejar-Rup.602)

Li ba Melayê Cizîrî welatperweriyêke romantîk heye. Vê yekê mirov di gelek rêzên helbestên wî da dibîne. Cizîrî, xwe wek "Şebçîraxê şebî Kurdistan" pêşan dide û pesnê helbestên xwe dide:

"Ger jî lu'ûye mensurî jî nezmê tû dixwazi. Wer şîrê Mele bin, te bi şîrazi çî hacet." (Yani eger tu helbestên nezmê moriyên belavbûyî (inci) dixwazi were helbestên Mele bibîne, çî ihtîyaciyate bi helbestên Şîrazi heye.)

Li gor bawerîya Mele Cizîrî, helbestên wî, helbestên şairê Farsî yê mezin Şîrazi danaxûn. Mirov dikare bêje, wekî ew pesnên han ne tenê jî bo helbestên wî bi xwe ne, di vîr da Cizîrî dixwaze bi zanîstê rûmeta zîman edeba kurdi bilind bigre. Ji ber ku sedsalên navînda, helbesta Farsî û Erebi gelekî pêşda bû û bandoreke mezin li ser şairên gelên din dikir.

Dişan li ba Cizîrî, xweştirên welat herema Botan e, mirê Botan wîha hêjayî pesnane:

*Ey Şehînşahê mûdêzem heq nîgehdarê te bi
Sureyê "Inna Fetehna" dor û maderê te bi*

*Ney tinê Tebriz û Kurdistan li ber hukmê te bin
 Sed weki Şahê Xûrasani di ferwarê te bin
 Ciziri, dagirgeriya (istîla) Cengiz-Xan û Temûr-Lenk
 rexne dîke û li dijî erîşên Moxolan wiha dibêje:
 Sef sef turk û moxol dîkeş û hindî li kemîn
 Bî cezb hatîne cengê hebeş û rom û freng,
 Mir û kurmanc li holan qederek westanî,
 Lê di nivê sef û tipê ereb hatîne ceng.*

TÊBÎNÎ:

* Di derbarî salên bûyin û mirîna Melayê Ciziri da gelek fikr û texmînên ji hev cuda hene. Hin edebiyatnas û lêgerên diroka edebiyata Kurdî salên bûyin û mirîna Mele Ciziri wiha nişan didin:

Sedsala XVI-XVII (D.N.Mackenzie:1570-1640)

Sedsala XV (Edebiyatnasê Kurd Eladdin Secadi:1407-1481)

Sedsala XII (Wezirê Nadîrî: 1101-1169)

DİL JI MIN BİR

Şox û şengê zuhrê rengê
 Dil ji min bir, dil ji min
 Awurên heybet-pelengê,
 Dil ji min bir, dil ji min

Wê şepalê miskî xalê
 Dem-dûre gerdên şemalê
 Cebheta bîskan semalê
 Dil ji min bir, dil ji min.

Zulf û xalan nûn û dalan,
 Wan ji min dil bîr bî talan,
 Goşeyê qewsê hilalan
 Dil ji min bir, dil ji min

Dem nedirê bo ebîrê
 Xemrî yû gis û herîrê,
 Sinekîr armancê tirê,
 Dil ji min bir, dil ji min.

Şûr şîrine nazenine,
 Kuştin û nakit yeqîne,
 Wê bî çengela evîne
 Dil ji min bir, dil ji min.

Fetî û taban da xuraban,
 Ebleq û cuhtê şebaban,
 Demê ber pencêw kulaban,
 Dil ji min bir, dil ji min.

Xwoş xeramê ez xulamê,
 Nazîkî şîrin kelamê.
 Tûtiya eywan meqame
 Dil ji min bir, dil ji min

Melayê Ciziri

KADINIMI ÖPMEYE UTANIYORUM

ölülerimi gömüyor
kum ve rüzgar
ölülerimizi gömmeye zamanımız dardı
ağacın gölgesinde
taşın altında yerimiz kalmamıştı
onları gömüt taşsız bıraktık
kadınlarımızı öpmeye utandık

çılgılığımı yatıştırmaya çalışıyorum
bakışlarımı yatıştırmaya çalışıyorum
barıştan sözediyorlar başka kentlerde
bir çiçeği sulamaktan
kuşlar uçuruyorlar sonra
yağmurlardan ıslanıyorlar
koynunu açıyor sevgilileri
öpüşleri kurutuyor canlarını, tüylerini
yaşam da çocuklarımızı büyütüyor
tüket kendini lanetlenmiş beden
lanetlenmiş sevişme
taş bile doğurma
yurdum gömütlük
kadınımı öpmeye utanıyorum

naylon cumhuriyetler, biz öldürülüyoruz
kimi yerimize tütüne toprak beğendi
biz öldürülüyoruz
taşta ses yok
uzun yaşasaydık kıran mı girerdi üzüm bağına?
cevizler küflenir miydi?
uzun yaşasaydık bize mi kalır sandınız
ışığı, rüzgarı ve yağmuru dünyanın
naylon cumhuriyetler, orospu çocukları

bu toprakların kumuna ve rüzgarına bırakacağız
ölümlü bedenimizi.

çıktım taşın içinden
bunu böyle bilesen ömrüm
çokça yaşamak kaplumbağalara kalsın
düşlerle ve anılarla yaşlanmak istemiyorum
ben canımın eyüb'üyüm.

bir gülün açılmasını seyrettik bu topraklarda

İbrahim MALGAÇ

JI NAV EDEBIYATA CIHANÊ :

Victor HUGO

F. ŞEXANÎ

Nivîskarê romana "Belengazan" (Sefiller) Victor HUGO, di nav edebiyata cihanê da cihekî girîng digre. Nav û eserên HUGO, piştî sedsalan jî hê jindar û bi rûmet in. Ji ber ku aliyê hunerî da efrandinên wî hêjabûna xwe îro jî diparêzin û ya duwemîn jî babetên roman, serpêhati û tiyatroyên wî îro jî li mederê hene. Çawa tê zanîn wî hunera xwe jî bona avakirina jiyaneke çêtir pêşkeşi şerê zehmetkeşan kir.

Victor HUGO, di xortaniya xwe da -hingê hîjdeh salî bû- dest bi xebata edebî kir. Demeke kurt da, navê xwe di helbest, serpêhati û roman û tiyatroyên xwe wa li temaniya Fransayê da bihistin.

Çawa tê zanîn, Victor HUGO bavê edebiyata romantîkî tê naskirin. Lê bi wextê ra efrandinên rastbînî (realist) jî daye.

Çawa tê zanîn hê îro jî raberzina "Huner jî bo hunerê ye" û "Huner jî bo civatê ye" domdike. HUGO, bersnax xwe li ser vê babetê di wextê da daye. Ew ne kesekî sosyalist bû, lê jî bo pêşketina mirovatîyê, bo wekheviya civakî pir xebiti. Lewra jiyana wî ya siyasî jî heye. Lê destpêkê ew di nav muhafazakaran da xebiti. Wî wisa bawer dikir ku, xelasiya mirovatîyê, peyda kirina wekheviya civakî wê bi destê hêzên rast (sağ) pêk bê. Lê wî di paşerojê da dit ku rastî ne wisaye. Piştî ku hukumeta rastê li ser karker û zehmetkeşan zordestî û mekanizmeke hişk dani, hêviya xwe jî wan biri. Li ser vê yekê rûyê xwe jî wan guhast û kete nav komariyan (cumhuriyetçiler).

Di salên 1840'an da li Fransayê tevgera çîni bi

avakî fire geş bû.

Sosyalîstan û komariyan bi hev re bang li gel kirin, ku li dijî êrişên burjuvaziye rawestin. Li hember vê burjuvaziya Fransî, bi hemû hêza xwe êriş bire ser karkeran. Di bûyerên 1840'an da, bi hezaran karker hatin kuştin û 25 hezar kez hatin girtin. Van bûyeran li ser HUGO tesireke girîng hişt. Di sala 1851'an da, di hatina cuntayeye leşkerî ra rejîmeke dikta hate ava kirin. Vê karîne (iktîdar), HUGO şandê nefiyê (sürgûn) û du kurên wî avetin girtîgehê. HUGO 19 salan li Belçîkayê jiyana nefîtiyê kîşand. HUGO, wê demê gelek belengazî û perîşaniyê dit, lê baweriya xwe jî bo rojên azadiyê û veqerîna wêlat wînda nekir. Piştî ku Napolyonê duwemîn jî ser hukum hate dîrxistin (4 Iton 1870) HUGO vedigere Fransayê. Gelek Fransîz bi hezkirin û tezahurîteke mezin hatina HUGO pîroz dîke.

Wek me li jorê jî got, HUGO ne komînist bû û lema tevî tevgera 1871'an ne bû. Lê ew aliyê komînistan bû. Di 69 saliya xwe da bû mebûs. Ji ber ku nîkarîbû dengê xwe bide bihistin, jî mebusiyê îstîfa kir. HUGO pîrozvanekî azadiyê xurt bû. Wî li dijî cezayê mirinê xebateke heja kir. Wîha digot HUGO: "Her li kîjan cihê cezayê mirinê heye, li vir barbarî û xwinxwarî li ser hukum e. Bi cezayê mirinê hûn dîxwazin çî hîni mirovan bikin? Kuştinê? Başê, hûn çawa pêwîstiya mirinê hîni dîkin? Bikuştinê!"

Em wî hozanê mezin bigirîni bîbirtin û qîmetêke heja didîne.

BI SEİD GEBARİ RA HEVPEYVİN

Wek ê zanîn hunermendê bêja Seid GEBARİ ji bo "Şevên Pîşgariya Kovara Deng" piştî 14 sala hati welat. Nuçevanê me Dilovan bi GEBARİ'ra ji bo xwendevanê me hevpeyinek kir. Em vê hevpeyvîna li jêr nexrê xwendevanê xwe dikin.

Redaksiyona Govend

SEİD GEBARİ:

"HUNERMEND ZIMANÊ GELÊ XWE YE"

DILOVAN: Kek Seid, beri herîşt tu bi xwêr û xweşi hati welat. Bî vê hatina xwe te diême şa û germ kir.

Kerema xwe tu dikari xwe bi xwendevanê Govend-
ra bîdi naskirin. Kîye Seid Gebarî?

SEİD GEBARİ: Pîr sipas ji bo vê çavpêketinê. Silavê xwe dişînim ji bo wan hevalên ku vi kovara delalî û rind amadeyi gel dikin.

Jiyana min wek jiyana her insaneki Kurde. Çi bêjim, bî nexweşi û bî derdeserî û bî bextreşî hatiye derbaskirin. Lê yek rojek ji jî bir û bawerî yê xwe sist nebûm û nehatim xwarê.

Ez ji gundêki Kurdistanê sala 1956 hatimê dinê. Di 11-12 saliya xwe da min jî rûyê qetxwara çavê xwe dest da. Dema min çavê xwe dest da, binamalê me binamalêki şoreşger bû bir û bawerîya welatparêzî da weki mektebekî bû. Bo vê yekê mesele netevî herîm di sarêmin da bû.

13 saliya xwe da min dest avêt kîlame û got. Piştî çavê min çû, min dil jiyana min da valatiki heye. Ger lazime vê valatîyê dagirtama. Lê min nizanibûm vê valatîya çawa dagirin.

Hezar caran rahmetê xwedê lêbi, silavên hemû kurdin şoreşger li serbî, Mamoste Cigerxwin min jî bavêmin stend û çend sala di hembêza xwe da perwende kir. Pîr ji bo xwe fexr û şeref û şanazî dibinim ku ez yekim ji xulamê Cigerxwin ku min destê wî yê nazik pîr caran hejandiyê û li ber destê wî, mekteba wî

ez bêtir hîni kîlam û bir û bawerîyên welatparêzî bûm. Pîr sipas ji vir heta erdê Qamişlo, bo turba Seydayê Nemir, dibistan û mekteba her mezinê gelê Kurd.

Min dest avêt kîlamên welatparêzî û got. Pîr xelkême diji min sekînin û nexweşi çêkir. Lê Cigerxwin roj-bî-roj hêzê min qewitir kir û destê xwe li piştî min xist û soz da min; ku serketin bo gelê kurde û ew reki durust û raste.

Min sala 1973'an da dest avêt helbesta, helbest çêkir û ji bo gelê xwe got. Helbesta yekemîn nişanê Cigerxwin da, go "dixwazim tu li ser biçî." Min vê şîreta

wi xiste goyê xwe.

Nûha salêmin dikeve 35'an. Hinji berdewamim, li ser bîzav û xebata xwe ji bo gelê kurd. Gere ez egoist nebim. Millet hekimê meydanê ye. Eger li ser van bir û bawerîya mirim, başe. Eger xirab bim, wê gel ji paşmin kevira bayê min...

DILOVAN: Kek Seld, ango dixwazim li ser çand û hunerê kurdî pirsim; bi dîtîniya te iro çand û hunera kurdî çi rewşê da ye?

SEID GEBARÎ: Belê kekê min; çand û hunerê kurdî ji pir tîştan pêk hatiye. Her wiha dibinim rengê çand û hunera kurdî pir pêşta çûye. Berl nûka li welatê me, li Kurdistanê her yek radihişt tembûra xwe "Helimê Canê" digot. "Helimê Canê" ser çava; kultura me ye. Her insanek, her gelek eger kultura wi nebe nikare tiştêki nû ji bêje. Lê iro ro, rewşa çand û hunerê kurdî ji gelek babetan dest pêkiri ye. Yanî pir gêncê me dest avêtine helbestan, çirokan, serpehatiyên bav û qalan, ev beşek, beşek din, gêncên me yê dest zêrîn ez bala xwe didime dest avêtine tiyatroya kurdî ji û kurdî ji pêşta binne. Li hêla din ji rewşa hunerê kurdî, çanda kurdî bi aliyê koro; ku ejnebi jê ra dîbên. opera, li vir nîzanim, lê li Ewropa pir pir pêşta çûye. Mamoste ki pir delal pêşkeşîya vi karê dike; Iqbalê Hecî, xelkê Senendec e, ji Kurdistanê Iranê ye. Pir koro yê delal, operayên delal çêdike û hin xortê din ji wek wi... Rewşa hunerê kurdî li nav vê 10-15 saliyên derbasbûyî da roleki xwe ye pir bilind list, di rêka bîzav û rapêrin û berxwedana gelê kurd da... Hozanên kurd ji disa wan salên çûyî da roleki mezin list.

Pir kesê me ji di wê rêka şerefê da hatin xenikandin, lê cardin rêka xwe bernedan. Weki M. Qadir Dilani, Erdewan Zaxoyi, Eyyaz Zaxoyi û pir kesên din bi sêdar da kirin, lê cardin ji hunermendê me çî li hindirê welat û çî li dervayî welat, roleki mezin listin di mesela çand û hunerda.

Çanda kurdî di nerinamin da ji beriya 2730 sal wîrda hatiye keşîfîkirin, di aliyê der û cinarê me da. Lê hezar mixabin, pir tiştêki çewî û xelet dibinim hinkes rabûne bi navê hunermanda, bi navê hozana wi kultura

gelê kurd didizin û didin biyaniyan. Tiştêki pir eyb û xelete. Ez bême zindankirin, yan ji heval Şivan, yan êdin, yan ji li Zaxo yê, li Dihogê serê hin hevalên hunermend bo kultur û hunera kurdî wê serê wan bê jêkînn û hinkî din ji bi rehati wê dijîtiya gelê kurd bîkînn û herdaim wê rakevin, mixabin ku kurdin ji, çavê wan li devê hozana kurdanin. Ka wê çî bêje, whê sibê herin bîdizin û wê tîxin bin meslehata xwe, yan ji ewê bîdînn biyaniyan. (Wek Ibrahim Tatîses, wek Burhan Çaçan hwd. bn.) Lê wek kurmanç dibê ji, "Derya bi devê kûçik naherme". Ez dikarim tiştêki bêjim. Hezar hezar weki wan ji rabînn û hunerê kurdî bîdînn, hunera kurdî wek zêreki di cîyê xwe da ye, naye guherandin. Ew ji hunerê kurdî ra çûka awazên tirkî, yan erebî, yan ji efgani deynen ser, ew huner her kurdîye. Yanî tu car nikarînn wê ji qalibê wi yê kurdî derxin.

Cardin ji dibejin, iro ji hunerê kurdî gelek pêşta ye; tevli zulmê tevli zorê, tevli nexweşiyê, tevli imkanê me kêmînn, lê hunera kurdî pêştaye.

Dikarim li ser vê meselê tiştêki ji jiyana xwe bêjim: Ez sala 1983'an da li zîndana Iraqê da girtibûm. Hevalêmin kalemêr bû. Pir limin didan, îşkence dikirin. Hevalêmin ji wan pirsî, got: "hûn vi mervê noxsan çima ewqas didin îşkence". Bersiv dan, gotin: "her gotinek wi jîmera topeke". Vê gotinawan jîmir şerefekê bû. Mi got, her limin xînn û ezê her topa bavêmin we.

DILOVAN: Belê, wek lê zanin ku, her gotinên hunermendên şoreşger ji bo neyaran topeke. Ez dixwazim bîpîrsim; di jiyana insanda cîyê çand û huner çîye?

SEID GEBARÎ: Ewê ku bêji ez însanînn û insandost be, dikarim bêjim çand û huner bêtirê ji nivê jiyana insane. Ez birçîbim ji, dikarim her daim li tembûrêxim, yan sazê xwe bêjim, yan ji kareki wisa bikim.

Hindek hozanê me heye, ku hozanê rast û gelêrî, dibinim xortên wan bêtirin ji ê orgut û partiyan. Çimki, huner di dilêwan da ye. dibinim dema hozanek diçe ser sehneki bi hezaran çepik û gul û nergîz û destexweşî ji bo diçîn. Wek dibinim mezinêk orguteki diçe ser sehne çend çepikan jêra lêdînn û xelas.

Yanî dellil ku, gelê kurd çend haliye eşandin ji hu-

nera xwe bernedaye...

DILOVAN: Ango dixwazim li ser xebata te ya musiqi û edebî pîrskim. Dikari li ser rewşa xebata xwe ya musiqi û edebî jîmer hin tiştan bêjî?

SEID GEBARÎ: 3 kîteb helbest, 2 kîteb çîrok û hê gelek xebatêmin hene. Lê ez nûke dibêjim hin di destpêkêda me. Hin min-tîşteki nekiriye, yanî jî deriyê nîqûtek av negirtiye. Dixwazim emrê min hin dirêjbe, da bikarim bo gelê xwe-xizmeteki din bikim. Nûka pîr tiştê ez bi xwe dinvîsinim: Zemanê min sedî şeşt jî çand û huner ra ye.

DILOVAN: Her zanim ku mamostê yê mezînan, hunermend û hozanwanên zana, dema tu vi pîrsa jî wan diki, tev-wek te dibêjin. "Me hê nû-destpêkîye." Sîrê wi çyê? Jî mezintayî yê çand û hunerê, yan jî mezintayî ya hunermendîlî ye?

SEID GEBARÎ: Hinek hene dixwazim tim û tim vê meselê bibêjin. Ji bo gelê wi rojê şor neke, ku ew nefsa xwe mezînan dîke. Eva yek, ya duwemin jî ez tişteki din dibînim, çûqa ez bixebîtim jî madem min gelê xwe azad nekiriye, madem ku gelê min jî perîşanê min tişteki nekiriye.

DILOVAN: Kek Seid, heta iroj çend xebatê te yê li ser musiqî heye? Te çend qaset çêkirî?

SEID GEBARÎ: Mesela stîdyo musiqî pîr astengî û nexweşiyên zêde bo me anîne. Çimkî min kîlâm digotin li Kurdistanê, li ser çîya, di nav pêşmergan da, yan jî Kurdistanê Suriyê, yan jî li Kurdistanê Iraqê... Bî vi rengî dengêmin pîr zêde belav nedibû. Mixabim ev jî suçêmin nîne, suçê dijminê. Min 17 sale bî durustî karê musiqî kirîye û qasetamîna 35'a weşiyayî û a 36'an jî wê çendekî din derê.

DILOVAN: Wek lê-zanî zîmanê kurdî li Kurdistanê Tirkîye qedexê bû. Ji ber vê yekê xebatê çand û hunerê kurdî bî dizî-dihat kirin. Iro qala serbestiya zîmanê kurdî, çand û hunerê kurdî dibê. Belê zanî ku viya bî takosîn û xebatê welatparêz û şoreşgeran bûye. Ev tiştê wê çand û hunerê kurdî, musiqî û edebiyata kurdî bî kijan alîve kaşbîke?

SEID GEBARÎ: Nerînekî min heye. Ev tiştê ku ew dibêjin xweşî û rehetî daye, lê ew tiştê hina bixwe neha-

liye, lê bêhnawî lê. Te di mirov dere malekî, behna xwarînekî-xweşî lê. Lê mirov 2-3 seet jî disekîne ew xwarînanê.

Iro ew tim û tim dibêjin emê-xweşî û rehetî bîdîn. Hêta nîha jî pîr caran gotin. Iro hina jî "goto"ye. Eger bî rasti gotinê xwe binî ci, ewê musiqî kurdî û hunerê kurdî wê pêştê here. Lê eger disa tenê "goto" be, heta em azad bîn, ewê wêk berê bimeşî. Lê belê musiqî kurdî her ewê pêştê here. Çimkî, xwediyê musiqî kurdî ne razî ye. Yanî ew fîrsendê bîdîn û nedîn, wê gel her daim karê xwe zor û rehatî wê bîkin.

DILOVAN: Kek Seid, divê demê da şîretên te wê jî bo hunermendê kurd çîbin?

SEID GEBARÎ: Pîr dilêmin tijîye jî bo hunermendan. Ez dibêjim hunermend zîmanê gelê xwe ye. Bethoven (Musîqvanekî enternasyonalîst) dibêje, "eger tu bixwazî binherî Pêştê çûna mîletekî heta çî dereceye, gohdarê musiqî û hunerê wî bike".

Şîretêmin bo hunermenda ewe; nîca dikim sê tiştê nekin. Yek, dûr bîn jî egoizmê û ez-ezî yê. Nîfisa wê bîra bîçûk be. Xwe bî gelê xwe bîdîn qebûlkirin, bikevî nîva dilê gelê xwe. Ya dîdîye; eyb û şerm û qebîhî herî mezînan ewe ku, hunerê gelê xwe bîdîzin û kultura wî bîdîn bîyanîyan. Hunermend lazîme viya neke. Ricak min heye xwendavanê kovara Govenda delal. Ev kesê ku kultura kurdan didîzin didîn bîyanîyan, bîra qaset û tiştêwanê din li mala xwe xwedî nekin. Ya sîsiya ewe, her hunermend me go zîmanê gelê xwe ye, ger barê herî giran hiqûcê. Hunermend ger bo azadîya welatî giranîya xwe bîde ser kîlamê-gelî û welatî pê-şîyarke.

Ji bo hunermend-eyba herî mezînan ewe ku, jî bo şexsa bîbêje. Tecrûbekîmin heye, ez bêjim... Telabânî û Mele Mîstefa sala 1966'an da dest bî şerê birakujî kirin. Wê roja reş qet birnakim. Ez Wê çaxê hevalê Berzânî bûm. Min rabu helbestek çêkir, helbest wîsa bû:

Çaşîkên gîştî û şêşê her bîzîm gav û sal

Sed Celal û Telabânî gorî û qurbanê to

Çend sal çû ew li hev hatin. Ê rûreş û fedîkar mam ez. Celal Telabânî şamê ez girtim. Got: "Kek tu çî ellê a min çaşîm kurêh". Yanî go ez çaşîm. Min go na welle

Kekê ez şaşim.

Ehmedê Xani, Melayê Ciziri, Eli Heriri, Şerko Bêkes. Heci Qadiri û Cigerxwinê Nêmir, hunermend û zana û rewşenbîrê kurda ji bo "lo lo axa û lê lê fatikê" ji nav kurdan rakin gelek xebitin. Iro di çerxa bistada cardin axa wê bijin, cardin wê axa yê nû bi kiraseki nû rakin, bi rasti pir eybe. Iro hinek hunermendê kurd hene heyranê şexsane.

DILOVAN: Kek, dîxwazi ji bo xwendevanê kovara Govend çi bêji? Daxwazête çine?

SEID GEBARI: Dîxwazim ji bo xwendevanên delal pir tiştê bêjim. Tu welat bi qurbani û bi heyrani rîzgar nabe. Lê em nikarin xwe rîzgar bikin bi ser îşki û bi qançî. Gere xebatame ji hebe, li herber xebata ê me bîndest kinne. Ger lazime mirov gotinê rast û nerast ji hev biqetline. Biryara xwe bi gora gotina rast bide.

DILOVAN: Kek Seid, me wan demête yê giring girt, me te ecizkir, ji bo hertişt pir spasî...

SEID GEBARI: Ez ji spas dikim ji wera ku, we ez û xwendevan xwe bihev da naskirin. pir spas.

GULFIROŞ

Ez ji xew rabûm, gulfiroş di.
Pir gelek şa bûm, gul bi dil didi
Gul bi dil didi
Hebû me yek dil, tev jati û kul bû
Ne bûme bawer, gul bi dil didi
Gul bi dil didi.
Bazar me kir go, "ser bi ser nadim.
E gulperest bi can û dil didi."
Can û dil didi."
Min go, ki didi, can û dil bi bi gul?
Go ew bazar e, dil bi kul didi
Dil bi kul didi
Min can û dil dan, dil kirye qerîn
Go ho Cegerxwin, dil bi gul didi
Dil bi gul didi

CIGERXWIN

DEVİRİMCİ TİYATRO ANLAYIŞI ÜZERİNE

A. ASLAN

Çalışma sürecinde ortaya çıkan tiyatro, dünya kültürlerinin herbirinde ayrı zaman ve koşullarda oluşmuş olmasına rağmen "insanı insana insanla anlatma sanatı" olarak evrensel niteliğini kazanmış, insanın binlerce yıl süren macerası içinde oldukça önemli bir yer tutmuştur.

Bir toplumun yaşantısında varlık gösteren kültürel farklılıklar yaşamın bütününde olduğu gibi tiyatro üzerinde de etkili olmuştur. Her tiyatro bağlı bulunduğu kültürün bağrında filizlenmiş ve gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim süreci içerisinde tiyatro dış kültürlerle açılmış, bu kültürlerin tanınması için önemli bir yere sahip olmuştur.

Tiyatro bugün de insan topluluklarının yaşantısında önemli bir yere sahiptir. Onun işlevi her geçen gün daha da artmaktadır. Fakat ne yazık ki tarihsel gelişim sürecinde de olduğu gibi bugün de geniş halk yığınları tiyatroya son derece yabancı, ondan uzaktırlar. Gerçekte bir halk sanatı olan tiyatro bugün dünyanın pekçok yerinde salt belli bir kesimin sanatı gibi görünmektedir.

Bunun böyle olmasında, benimsenen tiyatro anlayışlarının niteliği oldukça etkileyici olmaktadır. Halkın çıkarlarından hareketle halka gitmenin araçlarından yalnızca bir tanesi olan tiyatro ancak sağlıklı bir anlayışla temellendirildiği sürece halkın sanatı olma özelliğini koruyacak ve salt belli bir kesimin değil, geniş halk yığınlarının sanatı olabilecektir.

Tiyatro anlayışları son derece çeşitlidir. Bunlar herkesin ve sınıfın kendi çıkarları doğrultusunda sanatta yaklaşımından kaynaklanır. Burada "sanat sanat için midir, sanat halk için midir" klasik tartışmasına girmek niyetinde değilim. Bulduğumuz konum itibarıyla biz-

ler sanatı ve bir sanat dalı olan tiyatroyu da özlenen toplumsal dönüşüm ve devrimlerin hizmetine sokmayı amaçladığımız için, sorunu daha çok nasıl bir anlayışla, nasıl bir tiyatroyla halka gitmek şeklinde ortaya koymak gerektiğini düşünüyorum.

Bizler yaptığımız her eylemde ve daha yaşantımızın kendisinde insanların mutluluğunu düşünüp bu doğrultuda hareket etmek ve herşeyi bu amaca kanalizetmek gibi görevler taşımaktayız. Bunu yaparken de Marksizmin bir mücadele biçimi olduğunu, ama salt bir mücadele biçimi olmadığını, aynı zamanda da bir yaşama biçimi olduğunu unutmadan bu yolda bizimle halk yığınları arasında köprü görevi bulunan sanat dallarını sağlıklı bir şekilde tahlil etmek zorundayız.

Tiyatro, öz olarak geniş halk yığınlarına gitmenin yollarından, araçlarından biridir. Bunun içindir ki tiyatro çeşitli dünya görüşlerinin bir uzantısı, onun pratik bir zemindir. Bu pratik zemin oluşturulurken bu aracın başkalarının elinde de olduğu, onların bu aracı ne şekilde kullandığı iyi bir şekilde kavranmalıdır. Halka gitmenin yollarından biri olan tiyatronun devrimci anlayışı oluşturulurken de burjuvazinin, egemen sınıfların bu aracı nasıl kullandığı iyi bir şekilde tahlil edilmeli, oluşturulan proleter tiyatro ile burjuva tiyatrosu arasında kesin çizgiler bulunmalıdır. Tarihsel gelişim süreci boyunca proleter tiyatronun zaman zaman burjuva ideolojisinin ve küçük burjuva tiyatrolarının etkisinde kaldığı, devrimci çizgiden uzaklaştığı görülmüştür. Bu tiyatrolar zamanla küçük burjuva tiyatroların haline gelmiş, toparlanamamış ve yavaş yavaş mücadele sahnesinden çekilmişlerdir. Marksist ideolojide tiyatro sürekli olarak proleter özünü korumayı,

çeşitli burjuva, küçük burjuva akımlarına karşı alternatif oluşturmalı ve bu akımların etkisinde kalmamalıdır.

Proleter tiyatronun özü yaşantının nesnel gerçekliğidir. Bu kimi zaman trajik, kimi zaman dramatik ve kimi zaman da komik bir şekilde halk kitlelerine sunulur. Oynanan oyun aynı zamanda benimsenen tiyatro anlayışını da yansıtır. Tiyatro anlayışının yansıtılmasındaki en büyük araç oyunun kendisidir. Devrimci-proleter tiyatroyu diğer tiyatrolardan ayıran en önemli olgu oyunun Marksist özüdür.

Oynanacak oyunun seçimi son derece önemlidir. Oynanacak oyun seçilirken seçilecek oyunun tiyatro anlayışına ne kadar denk düşeceği iyice araştırılmak, seçilecek oyunun yaşamın kendisini yansıtmasına, çözüm önerilerinde bulunmasına, izleyiciye yani halka düşünme payı bırakmasına önem verilmelidir.

Tiyatronun en temel ve elzem ilkelerinden biri, onun en geniş halk yığınlarına hitap etmesi, halktan kopuk oyunların sergilenmemesi, sergilenecek oyunun yaşamın gerçeklerini yansıtmasıdır. İzleyici kitle oyunda kedisini yaşamalı, verilen mesajı alabilmelidir.

Devrimci tiyatronun en az diğeri kadar önemli bir ilkesi de -ki bu onun küçük burjuva tiyatrolarından da ayrı bir yönüdür- oyunun sonuçta çözümü sunabilmesidir. Elbetteki çözüm örgütlenmedir, varolan düzene başkaldırıdır ve son tahlilde çözüm devrimdir.

Devrimci, proleter bir tiyatro anlayışı tüm bunların üzerine kurulmalı ve küçük burjuva sanatını, onun tiyatrosunu teşhir etmelidir.

Sorunla ilgili diğer önemli konular ise, daha çok konunun işlenmesindeki taktiklerdir. Oynanan oyunda herşeyden önce kullanılan dil halkın dili olmayınca o oyunun halkın yaşantısını yansıtması da mümkün değildir. Oyuna anlaşılabilirliği sağlayan temel etken dildir. Oyunun anlaşılır olmasına dikkat edilmeli, sevgi sözcüğünden küfürlere kadar herşey halktan olmalıdır.

Halkın tiyatroya gelmesi beklenmemeli, tiyatro halkın ayağına gidebilmelidir. Bunun için gerekiyorsa -

ki gerekiyor- pratik çalışmalı, oyunlar açık havada oynanmalı, salt sahne duvarlarına bağlı kalınmamalıdır. Unutulmamalıdır ki halk sahne duvarlarına oldukça yabancıdır ve tiyatroyu halk için cazip kılabilmenin yolu, onun yaşantısının her yanını bir sahne duvarı haline getirebilmektir.

Aksesuar, dekor, kostüm, ışık gibi teknik işler tiyatrodaki belli bir yere sahipse de pratik çalışmalarda bunlar ön planda tutulmamalı, oyunun içeriği ve içerdiği mesaj gözönünde bulundurularak oyun sergilenmelidir. Bugün Kürdistan gibi ülkelerde halkı tiyatroya çekebilmek çok zordur. Oynanan tiyatrolara salt belli bir kesimin, öğrenci ve aydınların gittiği zaten bilinen bir gerçektir. Halkın gideceği tiyatro ise ancak halkın ayağına giden bir tiyatrodur. Halkın ayağına giden tiyatro da sahne duvarlarından ayrılmayla aksesuar, dekor, kostüm, ışık gibi teknik işlerden de önemli ölçüde ayrılmış olacaktır.

Bütün bunların dışında oyuncu kadroda bulunması gereken bir takım özellikler vardır. Oyuncuların herbiri salt kendi başına dahi bir tiyatro olabilmelidir. Tiyatro anlayışı oyuncuları tümü tarafından benimsenmeli ve bu anlayıştan grup ve birey olarak hiçbir taviz verilmemelidir. Tiyatro kadrosu sürekli olarak teorik ve ideolojik çalışmalar yapmak, Marksizm ve Leninizmi iyi öğrenmeli, ahlakını bu yaşam anlayışına göre geliştirmeli, yönlendirmelidir. Ancak iyi bir teorinin üzerine iyi bir devrimci pratik inşa edilebilir. Eğitimi iyi bir şekilde yapan oyuncu güncel olayları yakalayıp, değerlendirip çözmelidir. Oyuncular ufkunu geniş tutmalı, gündemi yakalayabilmelidirler. Evrenselliğe önem verilmeli dünya halklarının mücadelesiyle yakından ilgilenilmelidir.

Böylesi bir tiyatro anlayışıyla geniş halk yığınlarını kucaklamanın daha kolay olduğunu düşünüyorum.

○ William Eageleton'un Yeni Kitabı:

"KÜRT HALI ve DOKUMA SANATINA GİRİŞ"

S. MËRXAS

"Doğu halıları belli başlı beş büyük bölümden oluşuyor. Kürt halılarının bunun önemli bir bölümünü oluşturduğunu söylersek, hiç de abartma yapmış olmayız... ve Kürt halı ve dokumacılığı, bunlar arasında hayal gücü en güçlü ve zengin olanıdır. Bu, gerçekten de böyledir." (Kitabın önsözünden)

"Mehabad Kürt Cumhuriyeti-1946" (*) adlı kitabı ile tanınan ABD'li diplomat William Eageleton'un "Kürt Halıları ve Dokuma Sanatına Giriş" adlı yeni bir kitabı İngilizce olarak yayımlandı.

William Eageleton, 1951 yılından beri ABD dışişleri görevlisi olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde çalıştı. O, 50'li ve 60'lı yıllarda Irak ve İran'da görevli iken, Kürt sorunu ile tanıştı. 1959-61 yıllarında ABD Tebriz konsolos görevlisi iken, "Mehabad Kürt Cumhuriyeti-1946" adlı kitabı için gerekli bilgi ve belgeleri topladı. 1980-1984'te Bağdat, emekliye ayrıldığı 1989 Güzüne kadar işe sözkonusu ülkelerde ABD Büyükelçisi olarak görev yaptı. Eageleton, bu süre içinde de sözkonusu kitabını hazırladı ve onun için gerekli araştırmaları yaptı.

Yazar kitabında kapsamlı bir şekilde Kürt halıcılık ve dokuma sanatını inceliyor; bunu, Kürt halkının tarihsel, kültürel ve toplumsal yaşam bütünselliği içinde akıcı bir dil ile okuyucuya aktarıyor.

Çeşitli halı ve kilim örneklerinin renkli resimlerinin yer aldığı büyük boy kitap, üç ana başlıktan oluşuyor. Ön ve arka iç kapakta Kürt halkının ülkesini gösteren bir harita var. Harita, kitapta sözkonusu Kürt aşiretlerinin yaşadığı bölgeleri ve belli başlı Kürt merkezleri ile gelişen Kürt halıcılığı ve dokuma sanatının "kalbini" gösteriyor.

Birinci bölümde Kürt halkının tarihine ve Kürtlerin kökenine ilişkin genel bilgiler yer alıyor. İkinci bölüm üç ara başlıktan oluşuyor. Burada İran, Irak ve

Türkiye'deki konu ile ilgili ikiyüzdüden fazla Kürt aşiretinin isim listesi, yerleşim alanlarına göre sıralanarak onlara ilişkin bilgiler aktarılıyor. Böylece okuyucu, bu kültürel değerleri yaratan toplumu bu bilgiler ışığında tanıma olanlığına kavuşuyor. Üçüncü bölümde de genel hatları ve onu diğer halılardan ayırt eden özellikleriyle Kürt halı ve dokuma sanatının öykümü yapılıyor.

"Salt insanı büyüleyen halıcılık dokumacılık sanatı ile değil, ulusal onuru ile Kürtler, Ortadoğu ile ilişkilen herkesin ilgi alanı içindedir," diyor yazar. "Kürt halılarının başarısının, onun göçebe özelliğini koruyarak kentleşme ve pazarlamanın etkisinde kalmayarak otantik yapısını korumasında yattığı" da yapılan tespitler arasında. Bu genel bilgilerden sonra sırası ile Kürdistan'ın İran, Irak ve Türkiye parçalarındaki halılar örneklerle inceleniyor. Ve her bölümün sonunda renkli resimlerin eşliğinde temel motifler detayları ile anlatılıyor. Bu yapılırken ilmi sayı, biçimi ve motif özellikle anlatılıyor. Toplam olarak yüzirmialtı seçkin Kürt halı ve kilimi böylece resimli olarak tanıtılıyor.

Sonuç bölümünde de Ortadoğu'da göçebelliğin ortadan kalkmasıyla, halı ve dokuma sanatının da kalkacağı iddiasında bulunan uzmanların yanlışlığını söyleyen yazar, bunu Kürt örneği ile kanıtlamaya çalışıyor. yazar kitabını şu cümleler ile nokt alıyor:

"Geçmişte böylesi güzel sanat değerleri üreten Kürt kadınının, önmümüzdeki dönemde de bizleri sanat değeri yüksek bu güzelliklerden yoksun bırakmayacağını umut ederim."

(*)"Mahabad Kürt Cumhuriyeti" Türkçesi Mehmet Emin Bozarslan, Birinci Baskı 1976 İstanbul; İkinci Baskı Komkar Yay. 1989 Köln; Üçüncü Baskı Koral Yayınları 1991 İstanbul.

ZAROKÊN ME

Dema ku bajêr bi rû êvarve diçe, insan berê xwe didin malê xwe. Wê demê roj li serê çiya vedigen, chê ji hemû cha bilindtir sor dibe û paşê hêdi hêdi wnda dibe. Ew sor, sorekî geşe wek agire. Lê belê rû minnêva diçe... Wan dema, şivan ji êdi namine li çiya. Dengê bîlûla wi ji naye... Êdi roj ava dibe.

Pîçek ditir li xwar çend kani hene, Li ser wan ji ne dengê qulinga, ne ji dengê kewên pê sor, nikil sor naye. Hema mijek tari dikeve welatêmin û çiyayêmin...

Gelek kême vi demê salê bajêrêmin civina zaroka. Qet naleyze. Li kolanan naKevin pêy hevdu. Govend nagrin. Holanê naleyizin. Birkanê, şeg û planê, îşgilganê, kêlanê naleyizin. Na, na... Ji birawan neçûye, jivan na hêle ew bileyizin.

Dengê melan li herderi bilind dibe. Zarokên zû mezin buyin ji rû malên xwe ve diçin. Ez, ji wanra gelek xemgim. Çima emji wek zarokên mayin naçin, nikarin biçin dibistanan? Ez baş dizanim kû; hun ji wek min bersiva vê pîşyarê di zanin. Lewra dilê we ji bi kûle...

Ne tenê zarokên zû mezin buyin, ê ku li kolanan ke-lopel, fêki û pincar difiroşin ji hemû rû malê xwe va diçin. Chê gerid lê di revin, ew dikevin rêzê, ka kengê wê dor bête wan û zû biçin malên xwe.

Ez ji rûyên wan baş dixwinim ku, ewan tu bazarên xweş ne kirne. Rû sî ken ew naçin malên xwe. Lewra hin bin çengê xweda fêkiyên ku ne hatine firoton digirin, hin sandokên fêkiyan dibin mal da ku zivistanê bi şewatînin, hin ji, ji bil nan tiştêkê nabin mal, ji ber ku ewan tiştêk ne frotine.

Ewên ku pêşiya memurê rûmi diçin malên xwe, bawerim ku hêja tê negihîştine, nû hatine bajêr. Wan, gûndên xwe, makû-pezê xwe, baxçê û rezên xwe hêlane

û hatine. Hindi li wanderan tirsane, lewra zû diçin. Lê ewên ku tê gehîştî, direntir diçin. Dizanin bazar li wê demijmariyê pir zêdeye. Ji bil wê, ji şevê ji natirsîn...

Zarokên me ên zû mezin buyin, sîba zû dirabin. Berê xwe didin bajêr. Her yekî dest bi şolê xwe dibê... Solî paqij dikin, lalengê, sêv, hirmi, henar, hisfinac, gêzer, bacan, firingi, xiyeer, ceherî, kahû, pincar û fêkiyên mayin difiroşin. Hinek cixarên biyanî hinek kisen naylo, hinek ji kelopelên Honkonkê difiroşin. Her yekê ji binê piyê xwe didin qêra; werin ha werin!!!

Ji xwe hemalî bara wane!

Lê disa ji ew ser bi ser hewisanan jivanêne. Çend gerdûn jivanê ji wa nasdike û him dibe

Jiyana her insanekê sibeya wa heye, ê me û wan zarokan tuneye. Çend xebata wan, bedelê qirşegê ji nine. Ew qirş ji zigê wan têr nake. Jiber wê ye ku navê wan dize, hize, çiyayî û "bê xune", hinek caran ji çaş û bikuriye.

Gelo çima isaye?

Hema ev tiştane ji mera qedere. Kê nivisiye ev qeder, ka kê nivisiyê, de ha?

Ew zarokên ha, ê di naxwazîn şikalan paqîşbîkîn, li sukan fêki û pincar bifiroşin. Jiber polisê rumî kolan, kolan birevin. Edî vê naxwazîn.

Ji ber ku çavên wan ji êdi vebu, jivan naskirin. Ew jiyana ku himê herkesekê dayin. Ew jiyana ku bi namus û şeref...

VAN 25.Rêbendan. 1991
GURGINÊ XALIT

SE HEMÛ SE NE

Yeki li beriyê seyek di bin siyê da dit. Rabû kevireki mezin serê se xist kuşt.

Hevalê wi gotê:

Malavo, tu ji xûdê natirsi, te ev seyê bê eleqet kuşt?

Hevali wi got:

Ne tu nîzani, par di zozanada seki ez girtim. Lê bû ez boxwarama.

Hevali wi got:

Ê mal ne xrab, seyê zozanê li ku, ev sayê deştê li ku?

Go:

Na, se hemû se ne...

GUR Û ROVI

Gur û roviki dibin dest brayên hev. Gur rojêke birçi dibe û ji rovi re dibêje:

"Ezê te bixwim"

Rovi: "Malavayo ma ez û te em destbrayên hev in. Tu çawan ji min re dibêji ezê te bixwim?"

Gur: "Birayo qet fêde nake, ezê te bixwim"

Rovi: "Baş e. Fikreke min heye. Ku ez ji bo te lişteki çê bikim û tu bi pê bi roj heri nav keriyên mih û berxan û kes ji te nebine, tê min efû biki?"

Gur: "Ger tu ji bo min lişteki were çê biki, ezê li dinyayê qenciya te ji bir nekim."

Rovi: "De broe pê min, em henn."

Gur û Rovi didin pê hev, diçin serê çiyayeki. Roviê fênek hema şivên ter jêdike û li ser hev kom dike. Dû ra dest bi çêkirina qufekê mezin dike. Qufa xwe digihêne nivî û banga gur dike.

"Birayo, de were tê da rûnê"

Gur tê, tê da rûnê û rovi hêdi hêdi devê gufê digihene hev û qenc asê dike. Rovi ji gur dipirse: "Ciyê te çawa ye? Teng e yan fere ye?"

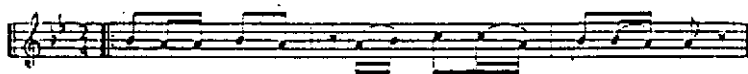
Gur: "Ciyê min pîr û pîr baş e"

Rovi bi hemû hêza xwe vê gufê ji serê çiyê gir dike. Gur di nava gufê da bi serjêri tê nava gund. Zar û zêgên gund li ser gufa gur tén hev, bi kevr û kuçikan gur di gufê da dukujin.

REMÊ HEMO

MUSIQ

HA MIN DI

Hamin di ji ma lan ber jê ro ber jê ro

FERHAD

HA MIN DI

Ha min di malan berjêro, berjêro,
Ha min di malan berjêro, berjêro.

Şivika destan kennêro, kennêro,
Şivika destan kennêro, kennêro.

Çi bikim yara bî mêro, bî mêro,
Çi bikim yara bî mêro, bî mêro.

Ha min di ji malan hawa çû, hawa çû,
Ha min di ji malan hawa çû, hawa çû.

Ber bî mala keya çû, keya çû,
Ber bî mala keya çû, keya çû.

Siwari hat û peya çû, peya çû,
Siwari hat û peya çû, peya çû.

Dilê xortan vêra çû, vêra çû,
Dilê xortan vêra çû, vêra çû.

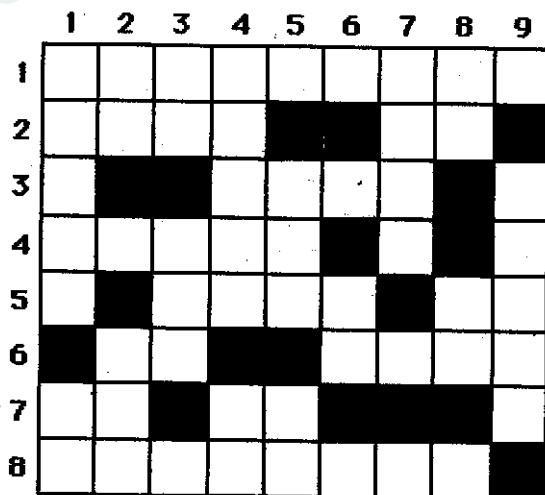
X A Ç E R Ê Z

ÇEPERAST

1-Dî sala 1903'an da li navça Mêrdînê li gundê Hesarê hatiye dinê. Navê vi ya rastin Şêxmus Hesen e. Hunermendek mezin û bî nav û dengê. Roja 22 Çiriya Pêşin 1984'an da li Swêdê, bajara Stockholmê gişt ser heqîya xwe... 2-Zeviya bî bereket... 3-Organek mirovan... 4-Navê qevmek... 5-Navê Diyarbekrê... Beyrak... 6-Sembola perê Tirkîyê (Beropaş)... Navê heyvanek... 7-Notayek... Kuçik... 8-Alikarê din... 9-Naveki mirova...

SEREJÊR

1-Mêrxas... Notayek... 2-Cejn... Toraq... 3-N a v ê heyvanêk cotê... Navê cama mikroskopê (Beropaş)... 4-Ezayê rêxustnan... Kuçik... 5-Bî Erebi "ez"... Notayek... 6-Bî kurti sembola dixtoran... 7-(k) bîkêvê navberê dibe navê vexwarnek... 8-Navê bajarê bî Tirki... Navê vexwarnek... 9-Naveki mirova...

NAMEYÊN XWENDEVANAN / OKUYUCU MEKTUPLARI

Sevgili Govend'li dostlarım, arkadaşlarım.

Govend hoş geldi, sefa geldi yazın dünyasına. Hoş gelir, sefa gelirken yepyeni şeyler getireceğine de inanıyorum.

Yaşatın GOVEND'i.

Selam, sevgi, dostlukla.

Muzaffer İZGÜ

Ji KOVARA GOVENDÊ RE

Hevalên hêja!

Berê her tişt ez dixwazim kû bêjim: Di pêwîstên îroyî de, di vê povajoya girîng de, li hember zulm û zordarîya dewleta mîtingehkar, ji bo geşkirin û pêşdebirina çande û hûnera Kurda derketina we bi dil û can pîroz dikim. Bawer dikim ku bi derxistina Kovara Govend'ê li alf çande û hûnera kurdan wî karêk girîng û giran hildaye ser milê xwe. Di her xebatê de çewtî û kêmasiyên mirovan dibe, le belê girîngtir ewe ku, mirov kîngê çewtî û kêmasiyên xwe bibîne hewceye ku demek kurt de serrast bike. Ez dixwazim li ser kovara Govend'ê di vê babetê de, pêşniyarên xwe pêşkeş we bikim.

1-Min dixwest ku Kovara Govend'ê tevayî bi Kurdî bihata nivîsandinê. Ji bo ku, kovar li ser çande û hûnera Kurdî ye, ne yê Tirkî ye Çande û hûner bi avakî pir girîng ji ziman ve girêdan e.

Ne hewceye kû Kurd xebatê xwe yê wêje, hûner, çandeyî û her wekê wan, bi Tirkî jî binivîsinin. Eger yeke Tirk bixwazibe ji çande, hûner û wêjeya Kurdî hinek berhema ji bo dewlemetkirina çande, hûner û wêjeya Tirkan kar bibe bila ew bixwe wergerîne.

2-Xebat, tiştê kû wînda dibe hewceye ji bo xelaskirina wan çêbe, yan jî tiştên kû nû hatine afirandin (atirandin) bête weşandin. Tiştên kû hebin yan jî hatibin nivîsandin carde weşandina wan nehewceye.

3-Hewceye di kovarê de bi zaravaya dimilî (zazakî) jî bê nivîsandin.

Serkeftina we dixwazim.

23.12.1991

Señl Verroj

"GOVENDA GOVENDÊ"

Birayê delal û berez!...

Min kovara GOVEND a yekemin girt û min xwend. Ez gelekî pê kêfxweş û dîlşa bûm.

GOVEND bi nivîsarên xwe, çand û hunerî ya xwe ji kovarêkê hêja û tekûz e. Ev kovara

hêja û xweş wek gulegulav e. Bi vê şikî hatiye çapkirin. Ez hêvîdarim kû, GOVEND ji ber pere û ji ber nivîsarên qet nekeve tengasiyê, nemfe. Herdem bigêhe destê xwendevana. Li gor kû ez dizanim di rewşa îroyîn da dî kovar bi zimanê kurdî tê çapkirin. Ji vana yek kovara Deng e, yê din ji GOVEND'ê.

Çapkirina GOVEND'ê xebatekî nûgave, çandî û geliye. Sed heftî û mixabin kovarê Kurdî di gel da hindîkan. Heyfê kû çendek nînin, ev jî kemasiye.

Çanda gel hebûna gele.

Ez hêvîdarim ku GOVEND rûpelên xwe ji her xortê xwendevan ra veke.

GOVEND bi çandîya gelê me bixemlînin.

Ez ji xwediyê GOVEND'ê ra û ji xebatkar û xwendevanên wê yê gelparêz ra slavên germ dikim. Zor spas.

18.12.1991

F. ÇAVREŞ

**Bazı insanların ortak yönleri kitap okumalarıdır.....
Eğer yaşantınızı kendiniz yönlendirmek istiyorsanız,
Yeni bakış açıları için kitaplığınıza renk katın.**

DİLAN KİTAPBEVİ

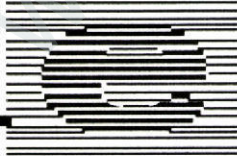
% 15 - % 40 indirim devam ediyor

Bulamadığınız, sipariş ettirmek istediğiniz kitaplar temin edilir.

**Vilayet arkası Yenişehir Mah. Lise Cad. GAP Apt. Altı
TLF: 198 10 DİYARBAKIR**

**Şairler, Yazarlar, Yayınevleri,
Matbaacılar,
Doktorlar, Öğrenciler**

**".....eğer yaşamınızda estetiğe önem
veriyorsanız yazınsal
eserlerinizin prodüksiyonunda
farklı biçemler için....."**

EZGİ

PRODÜKSİYON

TLF: 455 78 DİYARBAKIR

KOMA DENGÊ AZADI

Hêvi

PEK YAKINDA KASETÇILERDE